

AKADEMİ MECMÛASI

Ekrem Hakkı Ayverdi

Sâmiha Ayverdi

Tahsin Banguoğlu

Hayri Bilecik

M. Kaya Bilgegil

Fâruk Nâfiz Çamlıbel

Necmeddin Hacıeminoğlu

Mustafa Tahrallı

Fevziye Abdullah Tansel

Yıl : 7

Temmuz 1978

Sayı : 3

Sayı : 3

Mecmûamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, üç ayda bir çıkar, akademik mecmûadır.

Sahibi : Kubbealtı Cemiyeti adına İdâre Heyeti Başkanı : İlhan Ayverdi, Yazı İşleri Müdürü : Ayşe Özden

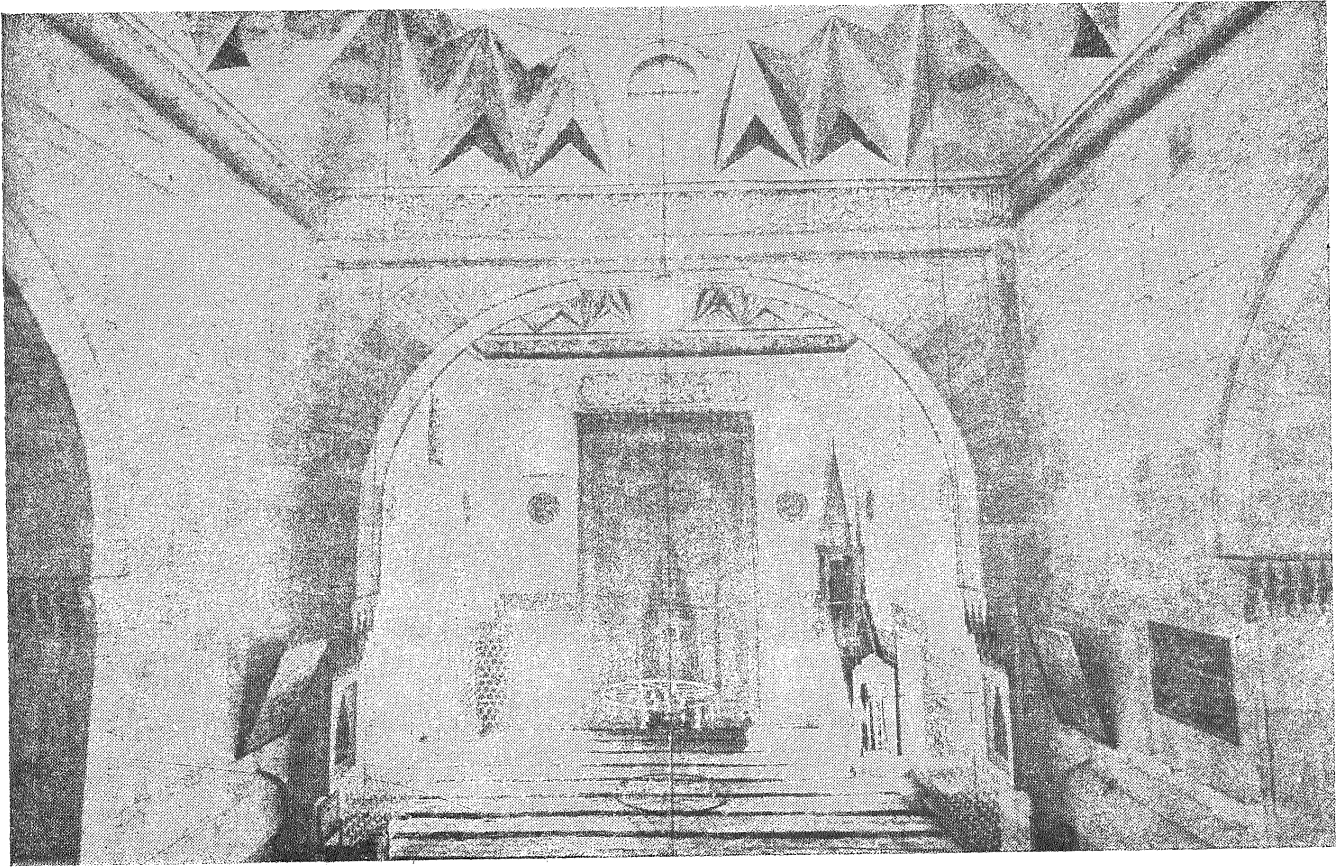
Fiâtı 25.— T.L., yıllık abone bedeli 100.— T.L. dir. Dış ülkeler için abone bedeline posta ücreti ilâve edilir : Her sayının ücreti, Avrupa için 12.— TL. Amerika için 20.— TL. dir. **(Abonelerin, değışen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur.) İlan ve reklâm, milli kültürümüze hizmet eden müesseselerden alınır; tam sahife 1500, yarım sahife 800 liradır.**

Adres : Çarşıkapı, Yeniçeriler Caddesi, Nu. 81 İstanbul: P.K. 107 — Bayazıt. Tel. 22 95 17

Basıldığı yer: BAHA MATBAASI

İÇİNDEKİLER

	Sahife
Yemin	5
Fâruk Nâfiz'den	
Yahyâ Kemâl'e Mektuplar	Fâruk Nâfiz Çamlıbel 10
Millî Değerler Sistemi	Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu 11
Notlar ve Tenkidler	Fevziye Abdullah Tansel 19
Gazel	Mustafa Tahralı 31
Kültür Emperyalizmi	Doç. Dr. Necmeddin Hacıeminoğlu 32
Bursa'da Yeşil Câmi	Ekrem Hakkı Ayverdi 45
Estergon	Yılmaz Soyer 53
Süleyman Nazif'le	
İlgili Bâzı Vesîkalar	Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil 54
İnsan ve Değer Hükümleri	Hayri Bilecik 70

Yeşil Câmî'in içi

YEMİN

Sâmiha AYVERDİ

Çocukluğumda tanıdığım kimselerin pek çoğu, müsbet cepheleri ile temâyüz etmiş, faziletli, dürüst ve mümtaz insanlardı.

Cemiyet gemisinin safrasını teşkil eden, dipte kalmış ve kalmaya mahkûm bırakılmış bir küçük zümre de yok değildi. Ancak bunlar, yüze çıkıp umûmî huzur ve âsâyîşi bozacak kâideleşmiş âhenge karşı gelemezlerdi. Zîrâ karşılarında «Dur!» diyecek bir cemiyet nizâmının ordusu bulunduğunu bilirlerdi.

İnsan idrâki, bir böceğin tabîî müdâfaa stratejisinden daha mı dar daha mı anlayışsızdı? Meselâ, kovan içinde ölen arıyı, arkadaşları derhâl mumlayarak, tefessüh edip kovanın havasını bozmasına mânî olurken, âdemoğlu, cemiyetin havasını zehirleyecek kimselerin nasıl elini ayağını bağlamaz, ya da onlardan yüz çevirmek ferâsetini göstermezdi?

İstanbul semtlerine tepeden ve tarafsız bir gözle bakıldığı zaman, bir organize nizâmın disiplinini ve dolayısıyla de, nîmetlerini görmemek kâbil değildi. Ama şâyet o safra takımı, şöyle bir başkaldırıp kendilerini gösterecek çalımlar takınacak olurlarsa, görenek ve geleneklerin kabuğu içinde tetikte bekleyen bir târihî ve içtimâî şuur, emniyet mekanizması vazîfesi ile derhal harekete geçer ve cemiyeti tehdid eden bu safra tutumlu kimseleri tecrid etmesini çok iyi bilir, zararlarını etrâfa bulaştırma yolunu tıkarı. Bu müdâfaa ve tecrid hâdisesi, kütlenin bir nevî emniyet süpabı ve hayat sigortası demektir.

Sütün beyaz yüzüne düşmüş kara bir çöp gibi, büyük ve saf kütlelerin de içinde leke gibi beliren kimseler vardır. Ama, temizliklerinden tâviz vermek alışkanlığında olmayan cemiyetler, onu teveccüh ve alâkalarından uzak tutmak sûretiyle tecrîd eylemeyi başarırlar. Ancak, dünyâ dünyâ olalıberi, faziletler ve meziyetler kefesinin karşı tarafında, okka çekmese bile, çerçöp ve çamur seviyesinde olan kirlilerin bulunmaları tabîî, hattâ zarûridir. Nasıl ki, kaşı gözü, ağzı burnu ile hayran olduğumuz bir güzelin, idrârını ve necâsetini taşıyan mesâne ve bağırsakları olduğu gibi, cemiyetin de, ulvî, seviyeli ve estetik değerler taşıyan bünyesinin içinde, iyiyi kötüden seçmeye yarıyan süflî bir tabaka vardır. Ne ki, bir mukâyese unsuru mevkîinde olan bu sınıfı, cemiyetin duru ve temiz tabakası tanır, sütün içindeki kara lekeyi atar gibi, tutup bir kenara bırakır. Yâhut da, arkadaşları tarafından mumlanan arı ölüsü gibi, zararsız hâle getirir.

Çocukluğumun geçtiği semtin insanları arasında, haydi ismine Hamdi Efendi diyelim, komşu ve tanıdıkların iltifat etmediği ve alâkasızlıkları ile de âdetâ tecrîd ettikleri bir adam-çağız vardı.

İstanbul'daki bir imârethânenin ismen ahçıbaşı idi. Külliye'nin, dört yüz sene evvel yapılan vakfiyesinde ahçıbaşı aylığı üç akçe olarak tesbît edilmiş, o devirden bu yana da, nedense, bir ayarlama yapılmamıştı.

Artık Türk parasında akçenin ne adı ne de râyiç değeri kalmıştı. Biz çocuklar, ancak, nakdî ve resmî itibârı silinmiş, böylece de, piyasadan çekilmiş olan akçeyi, büyüklerin sohbetleri arasında kulak dolgunluğu ile bilir, fakat şeklen dahi tanımazdık.

Ama Hamdi Efendi, imârethânenin üç akçe aylıklı ahçıbaşı olmasına rağmen, kalantor ve zengin adamdı. Nereden, nasıl mal mülk sâhibi olduğunu bilmezdik. Bildiklerini tahmin ettiğimiz büyüklerimiz de, o husûsu kapalı geçerler, aslâ dedikodusuna girmezlerdi.

Hamdi Efendi, eski evinin yerine üç katlı, âdetâ konak yav-

rusu denecek büyük bir ev de yaptırdı. Sokağa iskemle atarak inşâatı takib eder ve bâzan da coşarak : Denizde kum bende para! diye şevke gelip bağırırdı. Bunu ilân etmese de zâten herkes onun aşırı varlıklı olduğunu biliyor, fakat ne çâre ki serveti, ona itibar kazandırmıyordu.

Güzel ve tatlı bir karısı ve gene güzel bir kızı vardı. Bir gün bu genç kızın, semtin jönlerinden, yakışıklı bir gençle anlaştığı rivâyeti dilden dile dolaşmaya başladı.

Hamdi Efendi bu izdivâcî tasvib etmiyordu. Delikanlının belli başlı bir işi ve âile serveti yoktu. Hamdi Efendi böyle bir adamı dâmatlığa nasıl kabûl ederdi? Ama, babanın bütün direktmelerine rağmen, gençlerin biribirlerinden kopamamaları, nihâyet Hamdi Efendi'yi yumuşamaya mecbûr etti ve işin resmiyete dökülmesi keyfiyeti de uzun sürmedi.

Ahçıbaşının yeni yaptırmış olduğu ev büyük, fakat mutbağı ve bahçesi küçüktü. Düğün yemeğinin bizde pişirilmesini istediler, büyüklerimiz de, komşu hatırı güderek, teklifi hoş karşıladıklarından, ahçılar geldi ve hazırlanan yemekler, tablalarla Hamdi Efendi'nin evine taşındı.

Olacak bu ya... düğün dernek bitti, misâfirler dağılıp, eğlencelerden yorgun düşmüş ev halkı da geç vakit uykuya daldığı sırada, İstanbul'un yakasını bırakmayan bir zelzele, şehri sallayıp silkelemeğe başlar olduğu bu gece, ben beş yaşlarında idim. Belki herkesten evvel, çocukluğun o derin uyku dünyâsı içinde olmalıyım ki, binâları çatırdatan bu sarsıntıyı duymadım. Babam beni kucakladığı gibi bahçeye kaçırmış, gene de uyanmamışım. Ancak, hâdiseyi, ertesi gün, bütün geceyi tetikte geçirmiş ev halkından dinlemiştim.

Genç karı kocanın ertesi sene bir bebekleri dünyâya geldi. Haydi ona da Veli ismini koydular, diyelim. Fakat Hamdi Efendi'nin kızı ile dâmâdının hiç de tatlı bir âile hayatları olmadığı, kısa zamanda, ağızdan ağıza dolaşmaya başladı.

Çocuk ikibuçuk yaşına geldiği zaman ise, geçimsizlikleri artık saklanamaz hâle gelmişti. O kadar ki iki taraf da biribirlerinin âilelerini suçlamakta âdetâ yarış ettiklerinden, kız da, de-

likanlı da ana babalarının evlerine gitmemek kararını verdiler ve bu inadı, koca bir yeminle de sağlama aldılar.

Fakat, aradan geçen bir kaç hafta ile yatışan öfkeler, vermiş oldukları küskünlük kararı üstünde de kendini göstererek, kırgınlıkları tavsayıp pişmanlığa döndü ve yeminlerini bozarak, ilk ziyâret, erkek âilesine yapıldı.

Dönüşte, Boğaz'ın tatlı rüzgârı karı kocayı, vapurun bordasına düşen yandaki sıralara çekti. Çocuk da rahatça denize bakabiliyordu.

Fakat o yıllarda, dümen zinciri vapurun yan korkuluklarının dibinden geçmekte idi. Çocuğun minicik ayağı, bu yılan gibi kenarda sürünerek giden zincirin altına girmişti. Veli'nin yürek parçalayan feryâdı ile ana-baba, nasıl bir dehşetle karşı karşıya gelmiş olduklarını anlamakta gecikmediler. Ama iş işten geçmiş ve zincir, o minicik ayağın birini bileğinden koparmıştı.

Birinci Cihan Harbi'nin kıtlık ve yokluk yılları idi. Halk, değil giyecek, yiyecek bulmaktan dahî âciz, vesîka ile aldığı mısır koçanı ve süpürge tohumu ile takviye edilmiş mısır ekmeği denen çamurumsu macunla açlığını gidermek zorunda bulunuyordu.

Komşumuz, Evrenoszâde Şehime Hanım'ın konağı Birinci Fırka tarafından işgâl edilmiş, konağın tam karşımıza düşen müştemilâtına da, gene aynı fırka elkoymuştu.

Al yanaklı, tombul Veli, akranları gibi keyfince koşup gezemediği için, çoğu zaman pencere önünde oturur ve sokaktan gelip geçenlere tatlı tatlı lâf atıp yârenlik etmekle oyalanırdı. Hele müştemilâtın sâkini olan askerler, ahbaplık ettiği en iyi dostları idi.

O yıllarda ben de çocuktum. Ama Veli'den beş altı yaş büyük olduğum için karşıdan seyrettiğim tablo ile içim burkulur, elimden de bir şey gelmezdi.

Gene üzüntü ile onları dinlediğim bir gün Veli, dostlarından olan bir ere seslenerek :

— Amca, bana askeriye'den bir pabuç bulsana... Tek de olsa yeter... ayağımın biri yok ki... dedi.

Belki mizâcının tatlılığından belki kazânın çok küçük yaşta olmuş bulunmasından, sakatlığını rahatlıkla kabûl edip söyleyebilmesi, hem acı hem de ilerisi için bir aşağılık duygusundan kurtarıcı ümit ışığı idi.

Yaşı büyüdükçe protez değişecek ve beş on yıl sonra, çocuk, bu tahta parçasını kendi ayağı imiş gibi benimseyecekti.

Aradan, bir kaç sene daha geçti. Veli'nin büyükbabası, iş peşinde oradan oraya koşan adamdı. Herhangi bir sebeple, dâvâcı veyâ dâvâlı yâhut da şâhit olarak gittiği bir mahkemede, hâkimin yemin teklifi ile karşılaştığını sonradan öğrendik.

Yemin...

Büyüklerimize, büyüklük etmek keremini esirgemeyen bir «Büyüğe» göre, insanoğlunun yalnız Allâh'a kasem etmesi değil, kullara da verdiği söz, ettiği vaad ve taahhüt, yemin demekti. Zirâ Hâlik ile mahlûk, biri ötekinin gölgesi ve dünyâya salınmış bir temsilcisi demekti. Şu hâlde bir kimsenin «şunu sana vereceğim...» dediği bir eşyâ parçası bile, artık kendisinden çıkmış, vereceğini bildirdiği kimsenin malı olmuş demekti.

İnsandan insana vâkî olan bir vaadin dahi yemin sayıldığı dünyâda, bize şahdamarımızdan daha yakın olan Allah nasıl oyuna getirilir, onunla nasıl şaka edilirdi?

Hâkimin teklifi karşısında yemini basan Hamdi Efendi'nin o akşam evine ölüsü geldi.

Daha mahkeme kapısından çıkmadan düşüp dünyâsını değiştirmişti.

FÂRUK NÂFİZ'DEN

YAHYÂ KEMÂL'E MEKTUPLAR

20 Eylül 1928

Yegâne ve En Sevgili Üstad,

Birinci lutufnâmeniz bir ay, ikincisi bir gün evvel vâsıl oldu. Mektubunuzu nasıl özlediğimi, onlara kavuşunca ne kadar bahtiyâr olduğumu, zannetmem ki, Yahyâ Kemâl Bey'e anlatmak icâb etsin. Zirâ onun, kendileri hakkındaki ebedî tâzim, hürmet ve hayranlık hislerimi benden daha iyi tahlil ettiğine emînim.

Birincisine cevap yazamadım, zirâ bir Ankara seyahati icâb etti. İkincisi — Cumhûriyet'teki yazılara fâsıla verdiğim ve idârehâneye uğramadığım için — te'hirle elime geçti. Bu sebeplere istinâden sizden affımı ricâ ediyorum. Yakında İstanbul'a geleceğinize dâir haberlerin te'yidine günlerdenberi muntazırız — yalnız mektup hasretleri teskin için kâfi gelemiyor. Biz o hasreti avutmak için, elâ, siyah ve mâvi gözlü İstanbul güzelleriyle Ada'dan, Çamlıca'dan, Boğaz'dan, sözlerinizi haykırarak haykırarak okuyoruz.

Cumhûriyet'teki yazılarımdan dolayı bana kuvvet verdiniz, tekrar yazmaya başlayacağım ve tavsiyeniz vechile kuvvetle yazacağım. Fakat bana o kuvveti verecek bilhassa ve bizzat irşâdınızdır. Ben bugüne kadar onlardan ayrılmadım, bundan sonra da ayrılmağa hiç niyetim yok.

Ellerinizden kemâl-i hürmetle öper, ya teşrîfinizi, ya cevâbınızı bekler, size dâimâ sıhhat, saâdet ve muvaffakiyet temennî ederim aziz ve yegâne üstad.

MİLLÎ DEĞERLER SİSTEMİ

Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU

Sohbet :

Daha evvelki konuşmalarımızda belirttiğimiz üzere bugün cemiyetimizde pek çok değerlerimiz kaybolmuştur, ne yapacağımızı bilemez durumdayız. Cemiyetimiz mânevî bir buhran içindedir, bunun kaynakları nelerdir? Neredeyiz, nereye gidiyoruz?

Millî, dinî, âilevî değerlerimiz dedik mi, iki mes'ele ile karşı karşıyayız. Birincisi bu millî değerlerimizi yaşatabilmek, kaybetmemek, diğeri ise bu değerlerimize karşı olan, cereyanlara karşı koymak. Bütün millî değerlerimize karşı yürütülen cereyanlar, günden güne yaygınlaşmaktadır. Memleketimizde şu anda başlıca iki türlü dünyâ görüşü mevcuttur. Birincisi idealist dünyâ görüşü, ikincisi materyalist dünyâ görüşü. Materyalist dünyâ görüşü bugün için siyâsî sâhada dikkati çekmektedir. Cemiyet hayatındaki mes'eleler siyâsî sâhaya akseder. Bu bakımdan materyalist dünyâ görüşü yavaş yavaş cemiyet hayatına kaymaktadır. Bu iki görüşü karşılaştırırken acaba diyoruz biz mi yanılıyoruz, yoksa materyalist görüşü savunanlar mı yanılıyor? Bunun için târihe baktık. En eski medeniyetten zamanımıza kadar olan bütün medeniyetleri ve sâhip oldukları değerleri inceledik. Daha sonra cemiyetimizi inceledik ve neticede millî değerlerimizi yavaş yavaş kaybetmekte olduğumuzu gördük. Bu millî değerlerimizi kaybetme cemiyetimizi inkıraza, yok olmaya götürür mü, diye düşündük...

Cumhûriyet'ten sonra, millî değerlerimizin tahribinin daha da arttığını gördük. Biz inanıyoruz ki cemiyetimizin yok olma-

ması için, millî değerlerine sarılması lâzımdır. Bu değerlerimizi yeniden ihyâ etmemiz zarûrîdir. Bu millî değerlerimizi ihyâ edebilir miyiz? Etmemiz için ne yapmalıyız?

Tanzimat'tan bu yana Batı medeniyetinden bâzı değerler almışız. Almamız lâzım olan değerler ilim, teknoloji, teşkilâtır. Fakat bu kadarla yetinmeyip, bizim de bir takım değerlerimizin olduğunu unutarak Batı'da ne varsa ne yoksa hepsini almışız. Bunun yanında kendi değerlerimizi vermişiz, yâni terketmişiz. Üzerinde en çok tartıştığımız Batı'dan neyi alacağız? Neyi almayacağız? Lüzumlu olan nedir? Lüzumsuz olan nedir? **Bizim için lüzumlu olan Batı'nın medeniyetidir, lüzumsuz olan da Batı'nın kültürüdür.** Biz Batı'dan Batı'nın kültürünü de almakla kendi kültür değerlerimizi yavaş yavaş zayıflatmışızdır. Bu münâkaşalarla Meşrûtiyet devrine kadar gelinmiştir. Bu devirde fikir adamlarımız bu meş'eleye ehemmiyet vermişlerdir. Bunlardan iki tânesi Ziya Gökalp ve Mehmet Âkîf'tir. Gerçi bu fikir adamlarımız birbirine zıt gibi, farklı ideolojilere sâhip gibi görünmelerine, Âkîf dinî, Ziya Gökalp ırkî ve millî mes'elelere daha fazla sarılmalarına rağmen, millî değerlerin muhâfazasında ikisi de aynı derecede hassâsiyet göstermişlerdir ve bir milliyetçilik ülküsü ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de Cumhûriyet'in ilânından sonra devir değişikliği olmuştur. Yâni Cumhûriyet'le bir imparatorluk yıkılmış, çok önemli bir istiklâl mücâdelesinden sonra rejim değişmiştir. Bütün bunlar siyâsî târihin mevzûlarıdır. Asıl bizim konumuz Batı'dan gelen değerlere karşı olan tepkilerdir. Lâle devrinden beri memleketimizde Batı'dan gelen değerlere tepkiler olmuştur. Bu tepkilerin bir kısmı yerindedir, bir kısmı da yerinde değildir. Yerinde olanlar Batı kültür değerlerine olan tepkilerdir, yerinde olmayanlar ise ilim ve teknolojiye olan tepkilerdir. Yüzelli sene bu tepki ve mukâvemet devâm etmiştir. Batı ile askerî bakımdan karşı karşıya geldiğimiz ve muzaffer olduğumuz, askerî gücümüzün üstün geldiği bir devirde, kültür değerleri bakımından tepkimizi kaybetmiş ve teslim olmuşuzdur. Yâni Cumhûriyet'in getirmiş olduğu tefekkür değişikliği budur.

Yeni gelen mütefekkirler, demeyelim, iktidar, Batı'nın medeniyet ve kültür değerlerinin birbirinden ayrılmadığı fikriyle

şartsız Batı'ya teslimiyeti getiren bir inkılâp hareketini başlatmışlardır. Bizim kültürümüzü meydana getiren Doğu medeniyetine bir düşmanlık, bir reddetme başlamış. Hattâ Doğu'dan gelen her türlü kültür ve medeniyet terkedilmiş ve ayrıca bâzı temel müesseseler tasfiye edilmiştir. Tabîî bunları yapan tek bir iktidâr olduğu için memlekette derin tesirler meydana getirmiştir. Öyle bir hâle gelmişiz ki Batı'dan gelen her şey kabûl edilmiş, tam bir taklitçilik meydana gelmiştir.

Geçen konferanslarımızda bahsettiğimiz gibi kaybettiğimiz değerlerden biri de örf ve âdetlerimizdir. **Örf ve âdetler bir milletin kendine mahsustur ve sâdece ona âit olan değerlerdir.** Biz bunu da bırakmış, Batı'nın bütün hareketlerini taklide başlamışız. Batı nasıl giyiniyor, nasıl geziyor, nasıl kalkıyor... Hattâ basit alışkanlıklarımızı bile Batı'ya göre ayarlamışızdır.

Doğu ile bağımızı koparmak için önce mekteplerdeki Arapça ve Farsça dersler, eskileri anlama imkânı kaldırılmış. Bu grup içinde yapılanların hepsine de lâiklik denilmiştir. **Bizde lâiklik materyalist olmak, her türlü mânevî değeri yok etmek demek olmuştur.**

Bir de lâik hukûkumuz var. Bildiğiniz gibi hukuk kâideleri uygulandığı cemiyetin örf ve âdetlerine göre hazırlanır. **Hiç bir hukuk kâidesi cemiyete ters düşmez.** İslâm hukûkunda yeri geldiğinde örf ve âdete göre hükmolunur. Fakat biz lâik hukuk diye başka bir cemiyetin hukûkunu getirdik. Ahlâk, görenek, inanışlarımız lâik hukûka göre, zorlamayla yeni bir şekil almıştır. Bizim örf ve âdetlerimiz, Batılı hukûku seçmemizle reddedilmiş, yerine yabancı bir örf getirilmiştir. Yeni hukûka göre yeni örf ve âdetler, yâni İsviçre cemiyetinin örf ve âdetleri getirilmiştir. Medenî kânûnun ilgili mevzûatına göre konuyla ilgili kânun yoksa, bulunulan yerin örf ve âdetine göre hüküm verilir. Şimdi icâb ettiği zaman İsviçre örf ve âdetlerine göre hüküm verilmektedir. Bundan dolayı da hukukçularımız ezbere yetişmektedir. **Dünyâ hukûkunun tabîî düzeni içerisinde İslâm hukûkunun yeri ayrılmalı ve ona gereken önem verilmelidir.**

Tuttuğumuz yanlış yoldan dolayı, millî değerlerimiz, kültürel değerlerimiz sarsıldı. **Kültür değerleri kıymet hükmüne dayanır.** Bir şeye kıymet verirsek o vardır. Kıymet kavramı izâ-

fidir. Cemiyetteki kıymet ise reeldir. Parmağımdaki yüzüğün kıymeti mânevîdir, dededen kalmıştır. Cemiyetler de kıymet hükümlerine dayanır. Bu kıymet hükümlerinin sarsılması durumunda ise, hiçbir mânevî varlığa kıymet vermeyen bir cemiyet yolu tutulmuş olur. Bu bir cemiyeti materyalizme götürür. Cemiyetimizde materyalizm kuşaktan kuşağa geçmeye başlamış, kafalardaki millî değerler silinmiş, nesiller başkalarının dedikleri şekilde düşünür hâle getirilmişlerdir.

Millî değerler, bir takım müesseselere dayanmaktadır: Bunlar dil, din, târih ve san'attır. Bu müesseselerin tekrar gözden geçirilmesi lâzımdır. Meselâ millî değerlerin bir kenara bırakılması ile millî san'at da bir kenara bırakılmış oldu. Cumhûriyet'ten sonra misâlleri görülmüştür. Millî mimârîmiz bir kenara bırakılmış ve yerine kübik mimârî getirilmiştir. Estetik yönü olmayan bu mimârî, millî mimârîmizi bir kenara iterek yerine geçmiştir. Millî mimârîmiz bir Süleymaniye'yi yapmış, bir İstanbul'u meydana getirmiştir. Bugünkü kübik mimârîye baktığımızda, târihe âit hiç bir şey yoktur. Ankara'da, bir ara millî mimârîmize uygun binâlar yapıldı, fakat daha sonra yerini yine bu mimârîye bıraktı. Şimdi her tarafı gökdelenler ve garip binâlar istilâ etti. Rusya'da da gökdelenler yapılmıştır. Fakat bu binâlar bir Rus mimârîsinin özelliklerini taşımaktadır ve orada bile târihî bir geleneğin mahsûlüdür.

Edebiyâtımızda da millî san'ata dönmek zorundayız. Bütün bu **millî değerlerimize dönmeği kendimize gelmek diye vasıflandırıyorum.** Edebiyâtımız da estetik değerlerden mahrum kalmıştır. Bugün, bir san'at eseri diyebileceğimiz bir şiire rastlamak hemen hemen imkânsızdır. Böylece millî dediğimiz kavramın müesseseleri kaybolmuş, tahribe uğramıştır. Örf ve âdet bir kenara itilmiş, güzel san'atlarda millî duygu, millî mûsıkî terkedilmiş, ne varsa Batı'da var diyerek Batı'nın mûsıkîsi ele alınmış, mekteplerden Türk mûsıkîsi kaldırılmıştır. Benim öğretmenlik yaptığım Ankara Konservatuvarı'nda Türk mûsıkîsi yoktur. Berâber çalıştığımız bir Alman hoca bana: «**Türk çocukları dışarıya çıktıklarında alaturka müzik dinlerlerse kulakları bozuluyor. Bu çocuklar hiç bir şekilde Türk müziği dinlememeli, ancak ondan sonra Batı müziğine kulakları yatabilir**» dedi. Ben

de dedim ki : «Mûsikî çocuğun ikinci dilidir. Biz çocuğumuza ikinci dilini de öğretmezsek neyi öğreteceğiz. O mûsikî benim duygularımdır. Ben dilimin döndüğü kadar duygularımı anlatmağa çalışıyorum, dilimin dönmediği yerde de Türk mûsikisine baş vuruyorum. Siz diyorsunuz ki Türk çocukları dillerini bıraksınlar Almancayı öğrensinler.» Bu derece millî san'ata hûsûmet gösterilmiştir. Bilhassa san'atta, edebiyatta, mimârîde, müzikte, yabancılaşmaya hızla sürüklenilmiştir.

Târih mevzûunda öyle bir târih yazmışız ki, millî târihi-mizle ilgisi yok. Dedelerimizi bize Hititlerde, Sümerlerde aratıyor. Böyle bir târih hakîkatte yoktur. Dedelerimiz Tuna boylarında ölen, Balkanlarda ölen mücâhitlerdir. Türk soyundandırılar. Her şeyimiz bellidir ve karışık millet değiliz. Nereden geldiğimiz, karakterimiz özelliklerimiz yâni her şeyimiz bellidir. Bütün bunlara rağmen Ankara'nın büyük bir meydana Hitit güneşi dikilmiştir. Bütün bunlar içimizdeki bâzı adamların duygularının bulanıklığı mahsûlüdür. Bütün dünyâda yaşayanlar Türk ise Türk kimin adıdır. Eğer Türk adını herkese vererseniz, milliyetçilik ve milliyet duygusunu kaldırırsınız. Târih bir ilimdir, ama bir taraftan millî bir müessesedir. **İstikbâle doğru gücümüzü târihten alırız. Biz târihimizle birlikte yaşayan bir milletiz.** Onun için târihte, ciddi bir târih telakkisine dönmek zorundayız.

Daha sonra yeni bir nazariye ortaya atılmış. Mademki bütün milletler Türk kökünden gelmiştir, o zaman bütün milletler dillerini Türklerden almışlardır, işte bu dile öztürkçe diyoruz. Bu düşünce hiç bir zaman milliyetçilik duygusunu kuvvetlendirmez, aksine zayıflatır. **Dilimizi sözde millileştiriyoruz diye, sâdeleştiriyoruz diye, bir çok tahrîbe uğratıyoruz; içine bir çok uyduruk ve yabancı kelime sokuyoruz. Bunları tasfiye etmek zorundayız.** Dilimizi geçmişle birlikte temiz ve sayılı bir dil hâline getirmeliyiz. Dilimiz bir çok Batı dili gibi karma bir dil değil kendine göre vasıfları olan bir dildir. Dilimizi yeniden ihyâ etmek ve rayına sokmak zorundayız.

Yine millî değerler içinde saydığımız **din, lâiklik adı altında çok hırpalanmış, lâiklik fikri sanki ayrı bir inanmış gibi bir hâle getirilmiştir.** Avrupa'da lâik devlet vardır, fakat lâik in-

san yoktur. Öyleki lâiklikle birlikte ahlâk mefhûmu da iyice bozulmuştur. Hatta kubbelerdeki kurşunlar çalınmış, dinî yapılar tahribe, din adamlarımız ihmâle uğramışlardır. Dinî müesseselere bağlı olan vakıflar devlete devredilince, din müesseselerindeki vazîfeliler zor duruma düşmüşlerdir. Din adamlarımızın rolleri çok azalmıştır.

Cumhûriyet'ten sonra dinî sâhada birçok tasarruflar yapıldı. Bâzı siyâsî durumlardan ötürü bunları kabûl etmek zorunda kalmışızdır. Bizzat bu olayları ben yaşadım. Din dersleri kaldırılmış, medreseler, İmam Hatip Okulları kapatılmış, memleketimizde din adamı yetiştiren müessese kalmamıştır.

Din sosyal bir müessesedir. Cemiyetin mânevî malıdır. Fakat lâiklik, adı altında, din şahsîdir ve isteyen inanır istemeyen inanmaz diye, yanlış bir târif ortaya atılmıştır. Cenâze namazında bile cemâat ikiye ayrılmıştır. Câmiden çıkanlar cenâze namazını kılmakta, aydınlar ve cenâze sâhipleri kenarda toplanıp cenâzeyi bekler hâle gelmişlerdir. Biz anamızdan, babamızdan gördüğümüz için müslümanız, anamızdan babamızdan gördüğümüz için lâik değiliz. Bu, devrin dinî hayattaki neticesidir. **Dinî müessesemizin birer değeri olan kanaat ve şükür materyalist düşüncesinin kurbânı olarak bugün cemiyetimizde geçerliklerini kaybetmektedir.** Bugün cemiyetimizde hiç kimse hayâtından memnun değil, herkes korkunç bir ihtirâsın içine düşmüş ve devamlı olarak şikâyet etmektedir. Binâenaleyh memleketimizde huzur istiyorsak bu müesseselere cemiyetimizin sâhip çıkması şarttır. Âileye daha çok yaklaşmak, âile irtibatlarını daha çok kurmak zorundayız. Millî terbiyemizin esâsı budur.

Âile hukûkunun düzenlenmesine, Meşrûtiyet'ten sonra başlanmıştır. Bu düzen, Meşrûtiyet devrinde **Hukûk-u Âile** adı altında çıkartılmıştır. İçinde kadın haklarının muhâfazası da vardır. **Cumhûriyet'ten sonra yabancı menşe'li bir kânun bizim âile hukûkumuzu düzenlemede söz sâhibi oluyor ve âile haklarına âit hükümleri getiriyor.** Bereket versin Türk âilesi çok kuvvetli bir âiledir. Bununla berâber şehirlerdeki âilelerin bağılılıkları ve sadâkatları yavaş yavaş kaybolmaktadır. Dünyânın pek çok yerini gördüm, gördüğüm yerlerdeki âile hayâtı, bilhassa Avrupa'da perişandır. Âile hayâtındaki bu bozukluk zamanla hukuk

kâidelerine de tesîr etmektedir. Bunun bir misâlini bugün Türkiye’de mülkiyet kavramının sarsılmasında görmekteyiz. Mülkiyet, beşerî hukûkun temelinde olan bir kavramdır. Bugün memleketimizde bir kazanç düşmanlığı, bir teşebbüs düşmanlığı, bir varlık düşmanlığı almış yürümüşdür.

Cemiyet içinde ahenk sağlayan çok güzel âdetlerimiz vardır. Zamanla kaybettik. Bu âdetlerimizin tekrar canlandırılması elzemdir. Çocuklarımız bugün birbirlerini adları ile çağırmağa başladı. Fakat bizde ağabey vardır, abla vardır. Bu bile âile içindeki nizamsızlığı ifâde eder. Kandil günlerinde eve bir kandil simidiyle gitmemizin, aşûre ayında evimizde aşûre yapılmasının ayrı bir anlamı vardır; evimize bir değişiklik bir huzur getirir. Cemiyetimizde kullanılan günah, sevap mefhumları bugün anlamlarını kaybetmek üzeredir. Âilesinde dinî terbiye almayan çocuğun okulda terbiye alması çok zordur, hemen hemen imkânsızdır. Bugün âilelerin çocuklarına verdikleri dinî terbiye çok yetersizdir. Bunun kuvvetlendirilmesi zarûridir.

Türkiye’de umûmî olarak cemiyet hayâtı tahrîbe uğramıştır, bir restorasyona muhtaçtır. Nasıl eskimiş binâlarımızı, medreselerimizi, câmilerimizi onarıyorsak, cemiyet hayâtımızı bu şekilde onarmak ve restore etmek zorundayız. Bunun için de **Tanzîmat’tan itibaren Türk cemiyetini inceleyerek neler kaybedip, neler kazandığını araştırıp umûmî bir değerlendirme yapmalıyız.**

Bu restorasyonu, böyle maddeci olmaya yüztutan bir cemiyette nasıl yapabiliriz? Fakat şunu unutmamalıyız ki, temel olan millî müesseselerin ayrı bir kuvvet ve kudreti vardır. Onun için bu durum bizi karamsarlığa ve kötümserliğe götürmemelidir. Bugün bir yandan bâzı değerlerde revizyon yapıldığını; bâzı millî değerlere dönüş temâyülünün de arttığını görmekteyiz.

Bu noktada diyeceksiniz ki peki ne yapacağız? Evvelâ şunu kesin olarak anlamalıyız ki medeniyet başka şeydir, kültür başka şeydir. Batı medeniyetine, bizden ileride olan medeniyetlere ayak uyduracağız, onlarla at başı gideceğiz. Fakat hiç bir zaman onların kültürünü taklit yoluna gitmeyeceğiz. Başka türlü cemi-

yetimize hayat imkânı yoktur. Bize âit olan, bize âit olması lâzım olan değerleri onarmağa doğru gideceğiz.

Mânevî değerlere dönmek bir irticâ değildir ve dînî değerlere dönmemiz elzemdir. Millî değerlerimizi de ihyâ etmek zorundayız. Materyalist tefekkür bunun aksini söylese de, hiç bir zaman sarsılmamalıyız. Millî şuur bize bu hareketi gerici-likten ayırma imkânı verir. Millî değerlere dönmek gericilik değildir.

Anlattıklarımızı toplamak istersek. Eğer bir kuyruk devlet, kuyruk millet olarak yaşamak istemiyorsak millî değerler dediğimiz din, dil, târih, örf, âdet ve güzel san'atlarımızı ihyâ etmek zorundayız.

Notlar ve Tenkidler

ÇANAKKALE ZAFERİ'MİZ ve TÜRK EDEBİYATINDA ÇANAKKALE

F. A. TANSEL

Ölümünün onikinci yılı dolayısıyla
Prof. Dr. Fuad Köprülü (4 Aralık,
1890 - 28 Haziran, 1966)'nün aziz
hâtırasına!

Bozguna uğradığımız İtalya (Tirabulus) ve Balkan savaşlarından sonra, Almanya Türkiye ile müzâkere sonunda, 2 Ağustos, 1914'de ittifak andlaşması imzalamıştır. 1914 Haziran'ı sonlarında Birinci Dünyâ Savaşı başlamadan önce, "Almanlar'ın Akdeniz'de bulunan *Goeben* ve *Breslav* harb gemileri, Almanya'nın harbe girmesiyle berâber İngilizler'in ta'kibine uğrayarak 10 Ağustos, 1914'de Çanakkale Boğazı'na sığındılar. Bu gemileri ta'kip eden İngiliz filosu ertesi günü Boğaz önüne geldiyse de, İngilizler'e Boğaz'dan geçmek müsâadesi verilmedi.,, Bu Alman gemileri satın alınmış, *Yavuz* ve *Midilli* adıyla Türk donanmasına katıldığı resmen bildirilmiştir. "Alman kumandan ve mürettibâtı gemilerde bırakılmıştı. Bu gemilere gelen Alman Amirali Souchon, Türk donanmasına da kumandan ta'yin edildi. Alman Amirali'nin, Türkiye'yi müttefik devletler tarafından harbe sokmak için ta'lim maksadıyla çıktığı Karadeniz'de Rus donanmasına ve limanlarına taarruz,, etmesi, Rusya, Fransa ve

İngiltere'nin memleketimize karşı harb i'lânına yol açmış, 1914 Kasım'ının ilk günlerinden başlayarak fi'len harbe girmiştik. Müttefik düşman filolarının Çanakkale Boğazı'na ilk taarruzları 19 ve 25 Şubat, 1915'dedir. Mart'ın ilk yarısından başlayarak tabyalarımızı bombardımana tutma, mayın arama ve tarama yolunda çalışmalarını sürdüren düşman, 17/18 Mart, 1915 gecesi, bozguna uğrayıp Çanakkale Boğazı'nı geçmeği başaramamış, savaşı terketmeğe başlamıştır. "Düşman, kuvvetinin üçte-birini kaybetmiş, bizimse, tabyalarda ufak-tefek hasârlarla be-râber, iki topumuz harâb olmuş, insan kaybımızsa 21 şehit, 61 yaralıdan ibâretti,," "Yabancı harb tarihleri, tabyalardaki kara ağır topcumuz ve mayın silâhımızın müsterek te'siriyle elde etmiş olduğumuz bu parlak neticeyi, *baş-döndürücü bir muzaffe-riyyet* olarak kabûl etmişlerdir¹,,"

Bu büyük zaferden sonra, Haziran ayında, Karârgâh Umûmî İstihbârât Şu'besi Müdürlüğü'nden, İstanbul'da yaşlı, genç yirmi-otuz kadar edebiyât ve güzel san'atlar sâhasındakilere birer tezkire gönderilmiştir; bu tezkirede, Başkumandan Vekâleti, savaş sâhalarını ziyâret etmelerini, duygularını halka, tarihe ve gelecekteki nesillere canlandırıp bildirmelerini teklif ediyordu. Bu, kılıcın edebiyat ve güzel san'atlara içten ve yüce bir yol göstericiliği demekti; ortaya konulacak eserlerde şahıs ve makâmlara ögmeler değil, askerin cevherine ve milletin kabiliyetine dâir gerçek ve gerçeğe uygun tasvirler istenilmişti. Çanakkale'yi ziyâret kâfilesine katılanlardan İbrâhim Alâaddin Gövsa, seyâhatleri ve arkadaşları hakkında bizleri aydınlatan bilgi vermiştir :

"11 Temmuz, 1915 Pazar günü, sol kollarında çiğt yeşil defne dalından işâretli hâkî, keten elbiseleriyle Sirkeci Garı'nda toplanan edebî kâfile, saat sekizde hareket etti. Refâkatleri haberiyle sevindiğimiz zevâtın bir kısmı, son günlerde kararlarından vaz geçmiştiler. Ba'zısının resmî işleri, birkısımının se-

1 1915'de Çanakkale'de Türk; "Bu kitap, Çanakkale müdâfaamızın aziz şehidlerinin rûhuna, gaazîlerinin hâtırasına ithâf edilmiştir,," "Çanakkale zaferimizin 42'nci yıldönümü münâsebetiyle — Millî Müdâfaa Vekâleti'nin Armağanı,," "T.C. Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâseti Harb Tarihi Dâiresi Başkanlığı tarafından hazırlanmıştır. Nisan, 1957, Ankara,, , Deniz Basımevi, s. 1-5.

yâhatteki yorgunluğu ve tehlikeyi düşünmeleri bu tarihi fırsatı kaybetmelerine sebep olmuştu. Tevfik Fikret merhûmun da bi'l-hassa da'vet edildiğini duymuş ve refâkati hulyâsıyla heyecanlanmıştı ki, o zaman arzu etse de, icâbet edemeyecek kadar hasta idi. Bunun içindir ki, çoğu gençlerden mürekkeb olan edebi hey'et, isimlerini elif-be sırasıyla yazdığım şu zevât-tan ibâret kaldı: Ağaoğlu Ahmed, Orhan Seyfi, Enis Behiç, Celâl Sâhir, Hıfzî Tevfik, Hakkî Suhâ, Hamdullah Subhî, res-sâm Çallı İbrâhim, ressam Nazmî Ziyâ, Salâhaddin, Ali Cânib, Ömer Seyfeddin, Mehmed Emin, Muhiddin, Mûsiki-şinâs Yektâ, Yusuf Râzî Beyler ve ben...,

Erkân-ı harb Binbaşısı Edib Bey'le Yüzbaşı Hulûsî Bey mihmandârlık, genç doktor Fikrî Bey sıhhi ihtiyâclarda yardımcı olmak vazifesiyle bu Çanakkale seyâhatine katılmışlardır; aralarında bir fotoğrafçı ile bir sinemacı da bulunuyordu. İstanbul'a dönüşleri 23 Temmuz, 1915'dedir; iki gün süren gidip gelme dışında, Çanakkale'yi ziyâretleri on gün sürmüştür; on-larca, o savaş sâhalarında görüp işittiklerini, duygularını gelecekteki nesiller için yazıp canlandırmak millî bir borçtu.

İbrâhim Alâaddin Gövsa'nın *Çanakkale İzleri* adlı kitabının sonunda, yukarıda kaydettiğimiz seyâhate katılan kimselerden hemen hepsinin imzâlarını içine alan bir sayfa da vardır. Şâirimiz, *hâtıra defterimden* kaydıyla verdiği bir dip-notunda, "15 Temmuz, 1915 Perşembe günü, Liman Paşa ziyâretini müteâkip saat üçde Karârgâh'tan hareketle birbuçuk saat sonra Kemal-Tepe mevki'inden geçtik. Orada arabalardan indik. Toplar yine gürliyor. On dakika kadar yürüdük. Kemal-Yeri ismindeki mevki'e geldik ki, siperlere hâkimdi. Kemal-Yeri, Ondokuzuncu Fırka Kumandanı Mustafa Kemal Bey'in, Arı-Burunu'ndaki muvaffakiyyâtına mukâbil ona nisbetle tesmiye edilen mevki'", diyor. *Gece Yürüyüşü, Asker Ağzından, Siperler Arasında, Bir Kurşun, Boğaz'dan Geçerken, Yaralının Derdi, Ayrılırken, İstanbul'a Dönüş* adlı şiirleri dolayısıyla verdiği dip-notlarda, Çanakkale ziyâreti sırasında görüp işittiklerini, bu şiirlerinin il-hâm kaynaklarını anlatmıştır².

2 *Çanakkale İzleri* — Anafartalar'ın Müebbed Kahramanı'na —, İst., 1926, Ma'rifet Matbaası, s. 3-7, 13, 24, 28, 32, 37, 46, 49, 53.

Müdâfaa-i Milliyye Beyoğlu Şu'besi Hey'et-i İrşâdiyye Reisi Fuad Hulûsî'nin kitabında, "Millî Ajans'ın Cesâret-Tepesi ve Mehmed Çavuş-Siperi hakkındaki 24 Haziran, 1331., (7 Temmuz, 1915) tarihli telgrafı ile, Bomba-Tepesi ve Ateş-Siperi'ne âit telgraflarının metinlerine yer verilmiştir; *Mehmed Çavuş* ile *Bomba-Tepesi Kahramanları İçin* başlıklı şiirlerinin kaynağı, o telgraflarda kaydedilmiş olan hâdiselerdir. 10 Temmuz Gecesi — *Mecrûh Kahramanları Ziyâret* adlı şiirini ise, İstanbul'a getirilen yaralılarımızın, Nişantaşı Hastahânesi önünde beyaz elbiseleriyle oturup söyledikleri cenk, vatanseverlik türkülerinden duyulanarak yazmıştır³. Çanakkale savaş ve zaferi hakkında yazılanlar ciltler tutacak kadar çoktur; bunlardan önde gelen biri de, *Çanakkale — 5/18 Mart, Yeni Mecmua 1331-1915 Nusha-i Fevka'l-âde*'sidir.

Yeni Mecmua Fevka'l-âde Nushası'nın basım tarihi yoktur; üzerindeki 1331/1915 tarihine bakarak, bunun o tarihte yayımlandığını sanmış, hattâ, 1952'de yayımlanan *Ziya Gökalp Külli-yâtı—1., Şiirler ve Halk Masalları*'nın baş kısımlarında yer alan *Kronoloji Cedveli*'nde, Gökalp'in o nüshada bulunan *Çanakkale* adlı şiirinin neşir tarihini de, yanlış olarak 1915 göstermiştik. *Külli-yât*'ın basımından sonra da, başkaları tarafından aynı yanlış tekrarlandı. Son sayfasında basıldığı yer, Hilâl Matbaası — Bâb-ı Âli karşısında kaydı bulunan bu armağanın üzerindeki, düşman donanmalarının yenildiği tarihi anlatan 15 Mart, 1915'in, basım tarihi ile hiçbir ilişkisi yoktur; *Yeni Mecmua*'nın ilk sayısının 12 Temmuz, 1917'de neşre başlanılması, armağandaki yazılardan bazılarının sonundaki tarihler, bulduğumuz ip-uçları, 1915'de yayımlanmadığını gösterir: Yazılardan birkısmı, 1918 yılı Ocak-Nisan aylarında kaleme alınmıştır (S. 111 v.d.). *Yeni Mecmua*'nın 25 Nisan, 2 Mayıs tarihli sayılarında armağan'ın, basımının bitmek üzere, 22 Mayıs, 1918 tarihli sayısında neşredilmiş olduğu bildirilmiştir (C. II., s. 288, 318, 376). Bu deliller, Çanakkale Savaşı zaferi dolayısıyla hazırlanan, araştırmaları,

3 Antalya Meb'usu Fuad Hulûsî, *Harb'in Etrâfında — 1331*, İst., 1331., Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı, s. 21-37, 51 v.d. Eserin, başındaki *Telhis-i Merâm* başlıklı yazının sonundaki 15 Temmuz, 1331 (28 Temmuz, 1915) tarihi, Çanakkale zaferimizden hemen sonra basıldığını gösterir.

makâle ve musâhabeleri, hikâye, şiir v.b. her nevi'de yazıyı içine alan bu güzel ve faydalı armağanın 1918 Mayıs'ında, İkinci Dünyâ Savaşı'nın sonlarına doğru, muhtâç olduğumuz ma'nevî kuvveti aşlamak için neşredildiğini anlatır.

*

M. Sabri Koz, 18 Mart, 1915 Çanakkale zaferi hakkındaki *Cenk Destanı*'nı bu isimli, küçük boyda, bir formalık risâleden alarak yayımlamıştır. Kendisinin de yazdığı gibi, kapağı üzerinde *Cenk Destanı* adının altında,

Çelikkale'deki demir orduya:
Hediyedir; yiğit erler okuya

beyti vardır; Matbaa-i Askeriyye'de 1331 Haziran'ında (1915) basılmıştır; "Kitapçıkta *Ölecek... Dönmeyecek* başlıklı ve Nedim imzalı bir şiir var. *Destan*'ın şâirinin kimliği belli değildir,, diyor; M.S. Koz'un, yazısının başında, Yeniçeri sazşâirlerinin katıldıkları savaşları anlatan destanlar söyledikleri üzerinde durduğuna göre, yayımlamış olduğu,

Akdeniz yolunun dağı, ovası
Oldu baştan başa ateş yuvası
Orada her zaman yiğit askerler
Yapıyor kurşunlu şenlik safâsı

dörtlüğüyle başlayan bu uzun destanın, bir sazşâirimiz tarafından söylendiği düşüncesinde olduğu fikrini uyandırmaktadır⁴.

Bu *Cenk Destanı*, sanıldığı gibi bir sazşâirince söylenmiş, anonim bir destan değildir; yazanı, aynı broşürde arûzla, *Ölecek... Dönmeyecek* başlıklı şiirinin sonunda imzâsı bulunan Nedim'dir. M.S. Koz'un faydalandığı risâlenin dış kapağı eksik olsa gerektir. Bizdeki risâlede, dış kapakta, *Cenk Destanı* adının yukarısında, süslü kûfi harfleriyle Nedim adı görülür. Aynı harflerle, aynı ad, bu şâirin kırkbeş dürtlükten meydana gelen, *Türk'ün Destanı* adlı, sonunda Nedim ismi, Haziran, 1330 (1914) tarihi bulunan bir formalık kitabında da vardır. Yine bir formalık, sonlarında 29 Ağustos, 1331; 1 Eylül, 1331 (10; 14 Eylül,

4 Çanakkale Zaferi ile İlgili Bir Destan, Türk Folklor Araştırmaları mec., nu. 265, Ağustos, 1971.

1915) tarihleri bulunan, Birinci Dünyâ Savaşı'na katılmamızdan az sonra yazıldığı anlaşılan *Yılan Masalı* ile *Yaralı* başlıklı şiirlerin yazanı da yine Nedim'dir⁵. Onun başka şiirlerine, o devre âit ba'zı mecmualarda rastlarız; *Çanakkale — 5/18 Mart Yeni Mecmua 1331-1915 Nusha-i Fevka'l-âde* adlı armağandaki *Çanakkale'nin Ölmez Hâtıralarından — Namaz* başlıklı şiir de (S. 84), *Cenk Destanı* şâiri Ahmed Nedim'indir.

Aylık Fikir ve San'at Dergisi Türk Edebiyatı'nın 1977 Mayıs'ında yayımlanan 43'üncü sayısında, *Boyabatlı Mustafa'nın Destanı* adlı,

Üçyüz otuzda ben geldim askere
Düşman bitmeyince almam tezkere
Hem ta'lim lâzımdır hem müzâkere
Çalışın kardaşlar günümüz bugün
Cihâd, Müslüman'a en büyük düğün

mısırâlarıyla başlayan, onbir kıt'alık, kavuştak beyti her kıt'a-nın sonunda tekrarlanan güzel bir *destan* yayımlandı. *Destan*, Fuad Kurtlar tarafından, "merhûm pederinin eski evrak ve koleksiyonları arasında,, bulunmuş, adı geçen dergiye gönderilmiştir. Şiirin başında, "24 ve 25 Mayıs gecesi Arı-Burunu'nda şehid düşen Boy-âbâdlı Ömer-oğlu Mustafa'nın üzerinde bulunan bir destandır ki aşk-ı vatanın ma'sûm bir kalbe ilhâm eylediği hissiyyâtı musavver olmakla şehidin tezkâr-ı nâmı için Millî Ajans tarafından tab'edilmiştir,, cümlesi vardır. *Türk Ede-*

5 Ahmed Nedim'in şiirlerini içine alan bu üç eserden **Cenk Destanı**, **Millî Kütüphanede Mevcut Arap Harfli Türkçe Kitapların Mu-vakkat Katalogu**'nda (Ankara, 1967, Millî Kütüphanê Cilt ve Basım-evi, s. 1176); **Türk'ün Destanı** aynı katalogda (S. 1177), Nedim adına kaydedilmiştir; ikincisi, Fehmî Edhem Karatay'ın hazırladığı **İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Basmalar Alfabe Katalogu**'nda da Nedim adına kayıtlıdır (İst., 1956, Osman Yalçın Matbaası, s. 587). Kendi kütüphanemizde bulunan, üzerinde, Nâzımî: Nedim yazılı **Yılan Masalı**'na adı geçen kataloglarda rastlamış değiliz. Yine Millî Kütüphanê **Katalogu**'nda, fakat Ahmed Nedim adına kaydedilmiş bulunan **Hediye** (Büyük Ordularımızın Sevgili Neferlerine, İstanbul, 1331, Mat-baa-i Askeriye, 34 S.) adlı eserinde (C. 1., Fasikül 1, s. 80), **Cenk Destanı** şâiri Nedim'in olduğu anlaşılır; çünkü, Nedim adıyla basılan **Yılan Masalı**'ndaki bu isimli, ayrıca **Yaralı** başlıklı şiirleri de içine almaktadır.

biyatı dergisinde, bu cümleyi içine alan Arap harfli metnin klişesi, ayrıca yeni harflerimize de çevrilerek yayımlanmıştır; Arap harfli aslındaki Ömer kelimesinin, yeni harflere çevrilirken yanlış olarak Muammer şeklinde okunduğu, destan hakkındaki kısımda da aynı yanlışın tekrarlandığı görülür.

Türk Edebiyatı dergisinde, bu destanın şâiri hakkında şu fikirler ileri sürülmüştür: “Boyabatlı Mustafa bir sazşâiri (bir âşık) mıydı? Tanımıyoruz ve bilmiyoruz. Esâsen çok genç yaşında şehid olmuştu. Âşık ise bile, belki ancak Boyabat’ta tanınıyordu. Fakat dikkate değer olan cihet, eski ordularımızda, askerimizi coşturmak vazifesini kendinden yüklenen, alp-ozan, gâzi-âşık, ordu şâirliği geleneğinin daha 63 yıl önceki Çanak-kale savaşımızda da devâm etmesidir.,,

Biz, söz konusu yazıdaki yukarıya aldığımız, v.b. fikirlere katılmıyoruz. Bunun şâiri, orduya mensup ve katıldığı savaşlar dolayısıyla destanlar söyleme geleneğini altmışüç yıl önce de sürdüren bir sazşâirimiz değildir:

Yine Ömer-oğlu Mustafa tarafından söylenilmiş gösterilen bir destanımız daha vardır. *Çanakkale Destanı* adıyla basılan bu ondört kıt’alık şiirin başlığı altındaki cümle, *Türk Edebiyatı* dergisinde neşredilen destanın baş kısmında yer alan cümle- nin, ufak bir-iki fark dışında aynıdır: “24/25 Mayıs, 1331 gecesi Arı-Burunu’nda Merkez Cebhesi’nde şehid düşen Ömer-oğlu Mustafa Boy-âbâd tarafından tertip olunup merhûmun üzerinde bulunan dâstandır.,,

Üçyüz otuz, sözüm Hakk’ın kelâmı
Pâdişâhın geldi büyük selâmı
Enver Bey’in düşman kırmak merâmı
Bugün bizden vatan râzı olacak
Nefer şehid, ordu gaazî olacak

kıt’asıyla başlayan destanın kavuştak beyti, yine her kıt’ada aynıdır; son kıt’asını, aşağıdaki mısırâlar teşkil eder ⁶:

6 **Çanakkale 5/18 Mart — Yeni Mecmua 1331-1915 Nusha-i Fevka’l-âde**, s. 118 v.d. Bu armagandaki şiir, hikâye, v.b. yazılardan bazıları, Millî Müdâfaa Vekâleti’nce yayımlanan 1915’de **Çanakkale’de Türk** adlı esere (Bk., y., not-1), alındığı, **Çanakkale Destanı’nın** tam metnine de yer verildiği için (S. 48 v.d.), bu şiirin bütününe değil, ilk ve son kıt’alarını neşretmekle yetindik.

Boy-âbâdlı Ömer-oğlu Mustafa

Yazdı bu destanı girerken safâ

Murâdı gitmektir Arş'ı tavâfa

Bugün bizden vatan râzı olacak

Nefer şehid ordu gaazî olacak

Nazım şekli, vezin, v.b. bakımından sazşâirlerimizin eserlerini hatırlatan her iki destanda, onlarınkinde sık-sık rastlanılan duraksız mısralar, yarım kâfiyeler, âhengini rediften alan kâfiyeler de yoktur. 1890'dan, daha çok 1908'den sonra, birçok şâirlerimiz Halk şâirleri üslûbuyla şiirler yazmışlardır; Ömer Seyfeddin, Celâl Sâhir, Aka Gündüz, Kâzım Nâmi, Fâruk Nâfiz, Orhan Seyfî, v.b. şâirlerimizin bu yoldaki eserleri bir sazşâirininkinden farksız gibidir; daha çok, harblerin sürüp-gittiği yıllarda, Yeniçeri sazşâirlerinin üslûbuyla savaş destanları, savaş türkûleri yazmışlardır. Böyle şiirlerden ba'zılarının — Ziya Gökalp'in *Muhârebe Destanı - Karadağ'da*, öteki adıyla *Balkanlar Destanı*, ayrıca *Esnaf Destanı* gibi — imzâsız neşredildiği görülür; ba'zan da mahlas kullanmışlardır. Bu sonunculara, Ömer Seyfeddin'in Tarhan mahlasıyla neşrettiği *Koşma*'larından ba'zılarını, Fuad Köprülü'nün Âşık Coşkun adıyla mizâhî destanlarını, Aka Gündüz'ün Doğan takma-adıyla basılan şiirlerini gösterebiliriz. Bu gibi şiirleri, bir sazşâirinin eserinden ayırdetmek güçtür; bu yüzden, M. Sabri Koz'un, halk arasında yetişmiş bir şâir olmayan Ahmed Nedim'in *Cenk Destanı*'nı bir sazşâirimizin sanmasını, *Edebiyat Dergisi*'ndeki söz konusu destanın da bir halk şâirimize âit olduğu hükmüne varılmasını bir bakıma haklı buluyoruz⁷.

7 Bu gibi hükümler dolayısıyla düşünülen hatâlar, ayrı bir maa-kaale mevzûu teşkil edecek kadar çok olduğundan, şimdilik, bunlardan birine daha dikkati çekmekle yetineceğiz: Nimetullah Hafız, **Yugoslavya'da Bulunmuş Bir Çanakkale Savaşı Destanı** başlıklı yazısında, "...Rumeli'nin muhtelif yerlerinde ve husûsî kütüphânelerde Türk kültürünün canlı izlerini gösteren vesikalara rastlamaktayız. Yugoslavya'nın Kosova bölgesindeki Pirizren şehrinde Tarihî Anıtları Kuruma Derneği'nde çalışırken elimize bir destan geçti. Defterin içinde ilâhiler, türküler, şarkılar arasında bir Çanakkale destanı dikkatimizi çekti. Defterin yazarı belli değildir. Yalnız destanın sonunda 1. Fırka, 124. Alay, 3. Tabur, 12. Bölük'ten Konya'nın Koçhisar kazasının Solak-Uşak köyünden İbrâhim-oğlu Ömer kaydı vardır. Destan, ona âittir.

Yanılmıyorsak, Ömer-oğlu Mustafa'nın olduğu bildirilerek neşredilen Çanakkale destanları da, bu isimli bir halk şâirinin değildir. Vatan müdâfaasında ölümü hiçe sayan kahraman bir Türk neferi ağzından tertiplenen bu iki destanın, 18 Mart, 1918 Çanakkale zaferi ardında, Karârgâh Umûmî İstihbârât Müdürlüğü'nce savaş sâhalarını ziyârete, oralarda görüp hissettiklerini yazmağa da'vet edilen şâirlerimizden⁸ birine âit olduğunu sanıyoruz. Bu şâirler kâfilesine katılanlardan biri de Ömer Seyfeddin'dir. Yüzbaşı Ömer Şevki Bey'in oğlu olan bu şâirimiz Harbiye Mektebi'nde okuduğu yıllarda, âilesi, Koca Mustafa Paşa'daki evlerinde yerleşmiş bulunuyordu; annesi, Haseki Mustafa Efendi'nin torunudur. Harbiye Mektebi'ndeki künyesinde, "Ömer-oğlu Ömer Seyfeddin Koca-Mustafa Paşa,, kaydı vardır". Bütün bunlar, Ömer-oğlu Mustafa tarafından tertip edilmiş gösterilen, nazım şekli, vezin, kâfiye bakımından kusursuz, çok güzel bu iki *Çanakkale Destanı*'nın asıl şâiri Ömer Seyfeddin olabileceğini düşünmemize yol açmaktadır.

*

Memleketimiz, yüz yılı aşan zamandanberi, Kırım Savaşı (1853-56)'dan başlayarak, İstiklâl Harbi'nin sona erdiği Mudan-

İşbu destanın Türkiye'de yayınlanıp yayınlanmadığını bilmiyorum. Tarihi karakter taşıdığı için bu destanı aynen yayımlıyorum,, bilgisini, destanın tam metnini vermiştir. **Türk Kültürü**'nde yayımlanan, **Seddü'l-Bahir'de Sağ Cenâhta Birinci Fırka'nın Şehitler Sırtı Destanı** başlıklı, altmışbeş kıt'alık bu destanın (Sayı 150-52, Nisan-Haziran, 1975, s. 37-46), Türkiye'de daha önce yayımlanmış bulunduğunu değerli meslekdaşım Nimetullah Hafız'a haber verelim: Küçük boyda 20 sayfalık bu kitabın adı, Nimetullah Hafız'ın yayımladığı destandaki başlığın aynıdır (Dersaadet, Matbaa-i Askeriyye, 1332/1916). Her ikisinin metni, kıt'a sayısı farksızdır; yalnız, kitap şeklinde basımındaki bir dip-not, **Türk Kültürü** neşrinde eksiktir; her iki basım, ba'zı tertip yanlışlarının düzeltilmesi bakımından birbirini tamamlamaktadır. Öte yandan, teknik bakımdan düzgünlüğü, ifâdesi, dip-notları içine alması, v.b. husûsiyetleri dolayısıyla, İbrâhim Ömer-oğlu adlı bir halk şâiri değil, bu mahlası kullanan tanınmış bir şâirimizin destanı olabileceğini sanmaktayız.

8 Y. bk., not-2, aynı eser, s. 5, 53.

9 Tahir Alangu, **Ömer Seyfeddin**, İst., 1968, May Matbaası, s. 26 v.d.

ya Mütârekesi (11 Ekim, 1922)'ne kadar türlü felâketler içinde yaşamıştır; 1877'de Türk-Rus, 1897'de Türk-Yunan, 1911-12'de Türkiye-İtalya, bu henüz sona ermeden 1912-13'de Balkan, 1914-18'de Birinci Dünya Savaşı olmak üzere yedi def'a harbe girmiş bulunuyoruz. Edebiyatımızda bu savaşlar dolayısıyla yazılmış romanlar, küçük hikâyeler, kahramanlık menkabeleri, hâtıralar, şiirler, halk türkû ve destanları, hemen her nevi'de, o sıralarda, veyâ daha sonra yazılmış pek çok eser vardır. Böyle eserler hazinesinin en zenginlerinden birinin Çanakkale Savaşı olduğunu söyleyebiliriz. Abdülhak Hâmid neslinden günümüzün genç şâirlerine kadar hemen hepsinin Çanakkale Savaşı'nı ve 18 Mart, 1915 zaferini muhtelif safhalarıyla canlandıran, muhtelif nevi'lerde yazılarını içine alan bir Çanakkale edebiyatı hazinesine sâhibiz.

Nesiller arasındaki milli bağları kuvvetlendiren şeylerden biri de mâzi birliğidir; Tarih'ini bilen, atalarının uğradıkları yenilgiler yüzünden çektikleri acıları, kazandıkları zaferler dolayısıyla duydukları sevinci hissedebilen nesiller, mensup oldukları Türk Milleti'nin ma'nevî hayâtıyla beslenir, onunla öğünür, onu ayakta tutmağa çalışırlar. Bunun aksine, mâzisi ile bağları kopan, daha doğrusu türlü maksadlarla bu bağları koparılan nesiller ise, ma'nevî zenginliklerden yoksun bir boşluğun iztirâbı içinde, yönecekleri yolu ta'yinden âciz ve şaşkın, Türk olduklarını, Türk Milleti'ni bile inkâr eder hâle geleceklerdir ve gelmektedirler. Nesilleri böyle tehlikeli bir yola sapdırmamak, o yol ağzından geri çevirmek için başvurulacak yollardan biri de, onların eline, mâzilerinin ma'nevî zenginlik hazinelerini açabilecek anahtarların verilmesidir; bu iş en çok, Tarih ilminin her dâlında çalışan ilim adamlarına, onların çalışmalarını kıymetlendirecek, emeklerinden faydalanılmasını sağlayacak seviyede müesseselere düşmektedir.

Çanakkale Savaşı sırasında yayımlanan dergiler, gazeteler taranılırsa, bu harb dolayısıyla yazılmış pek çok malzeme elde edilebilecektir; gerek bunlarda, gerek bir-iki formalık risâlelerde en küçük rütbelisinden en yükseğine kadar ordu mensûbları da dâhil birçok şâir ve muharrirlerimizin yazdıklarını buluruz. Baştan sona bu konunun işlendiği eserler bulunduğu gibi, o yıllarda ve günümüze kadar yayımlanan, bu mevzû ile hiç ili-

şığı bulunmayan eserlerde bile yer-yer kıymetli malzeme vardır. Bunlara, Çanakkale zaferinin ba'zı yıldönümleri üzerine yapılan neşriyâtı da katabiliriz.

İbrâhim Alâaddin Gövsa'nın da kaydettiği gibi, "Türklük'-ün mahvedilemez bir hayat kuvvetine mâlik olduğunu isbât eden Çanakkale müdâfaası,, ile ordumuz, Boğaz'a kat'i bir hücum tecrübesinde bulunan İngiltere ve Fıransa'nın denizlere hâkim muazzam donanmalarını, 18 Mart, 1915'de, sâhibleri gibi mütevâzî' ve âlâyışsız duran tabyaların mu'cizeye benzer mukâve-metleri karşısında mağlûbiyetle ve hayretle,, geri döndürmüştü. Kan dökerek, can vererek gösterdiği mu'cizevî kahramanlıklarla, karşılaştığı üstün kuvvetleri geri çeviren ordumuz, o devir şâir ve san'atkârlarına, bu ma'nevî kudreti canlandırıp yaşatmak husûsunda da yol göstermişti: Yukarıda kaydettiğimiz gibi, Karârgâh Umûmî İstihbârât Şu'besi Müdürlüğü, Başkumandanlık'a vekâleten, edebiyat ve güzel san'atlar mensûblarına gönderdiği birer mektup aracılığıyla, "Çanakkale harb sâhalarını ziyâret etmelerini ve hâsıl edecekleri tehassüsleri halka, tarihe ve müstakbel nesillere tasvir ve teblig eylemelerini teklif,, etmişti. "Kılıcın kaleme ve bütün san'at vâsıtalarına yaptığı bu rehberlik, ulvî olduğu kadar samimî idi; çünkü, teklifte hiçbir mensûbluk aranmamıştı. Vücûde getirilecek eserlerde şahıslara, veyâ makâmlara âit medhiyeler değil, askerin cevherine ve milletin kâbiliyyetine dâir hakikî ve şe'nî tasvirler istenmişti ¹⁰., Mektubun bu muhteviyâtı dolayısıyla edebiyat ve san'at mensûbları Çanakkale harb yerlerini ziyâret etmiş, istenilenleri yerine getirmişlerdi; Birinci Dünyâ Savaşı sonlarında yayımlanan *Çanakkale, 5/18 Mart, Yeni Mecmua 1331-1915 Nüs-ha-i Fevka'l-âdesi*, bu ziyâret dolayısıyla yazılanların, çekilen resimlerin birkismini da içine almaktadır ¹¹. *Millî Müdâfaa Vekâleti Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâseti, Çanakkale Zafe-*

10 Y. bk., not-2, aynı eser, s. 4.

11 Bu armağanın, ba'zı araştırmalarda yanlış olarak 1915'de yayımlandığı kaydedilmiştir; üzerinde basım tarihi bulunmayan bu sayının, ip-uçlarına dayanarak 1918 Mayıs'ında neşredildiğini kesinlikle tesbit etmiş bulunuyoruz (*Ziya Gökalp Külliyyatı—1., Şiirler ve Halk Masalları*, Tenkidli Basım, Düzeltme ve Eklemelerle İkinci Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1977 s. 362 nu. xcıı).

rimizin 42'nci Yıldönümü Münâsebetiyle Milli Müdâfaa Vekâleti'nin Armağanı adıyla, bundan yirmi yıl kadar önce neşrettiği eserde, *Yeni Mecmua*'nın söz konusu sayısından da faydalananak şiir, hikâye ve tehassüslere de yer vermiştir¹². Savaş sırasında, edebiyat ve güzel san'atlar mensûblarına içten yol göstericiliği de esirgemeyen ordumuzdan, edebiyat sâhasında bundan öte bir araştırma beklenilemeyeceği pek tabi'dir.

Türk edebiyatının yeni çağları üzerinde sürekli olarak, ciddi ve metodlu çalışanların sayısı üç-beşi geçmemekte; mühim konu ve mes'elelerimizden birçoğu henüz ele alınmamıştır. Çanakkale zaferi hakkında pek çok şeyler yazılmıştır; bunlar, nevi' bakımından da küçümselemeyecek sayıda zengindir. Araştırma sâhasında ise, bu konunun ele alındığı bir eser şöyle dursun, etraflı bir makâle de yazıldığını bilmiyoruz; bir lisans, bir doktora tezi de hazırlanmış değildir.

Milletimizin, o savaş yıllarında, yurdumuza ayak basmağa çalışan düşmanlarımıza karşı yüreğinde uyanan kin, intikam düşünce ve duygularını yeniden canlandırmak için değil, ma'nevî kudretini, yurt sevgisinin kazandırdığı parlak bir zaferimizi genç nesillere duyurmak, anlatmak yönünden ele alınması gerekli bu konunun işlenmesi uzun süre ciddi çalışmalara muhtaçtır. Tanzimât'tan bu yana Türk edebiyatının yeni çağları üzerinde çalışan genç meslekdaşlarımız el-altında bulundurulacak mevzûlardan biri de, Çanakkale Savaşı'mızı kazandıranlar ve onları ilerideki nesiller için canlandırıp yaşatanlar olduğu unutulmamalıdır.

Ankara — 11 Mayıs, 1978

12 Y. bk., not-1, 6.

GAZEL

Gam düşer sîneye, bilmem ki ne ister candan?
Söyle ey gül, niye aşkın yolu hicran hicran?

Açayım gönlümü yak, yak onu yaprak yaprak!
Ne olur biçme ateş bağrıma kaftan kaftan!

Bilirim, hangi zaman düşse yolum vuslatına
Görünen gurbet olur, kan gibi mercan mercan...

Gerçi hicrâna karışmış nice bir renk sende;
Ne ki dilden dökülür sîneye efgân, efgân...

Gönle hengâmını sürmekse safânın gâye,
İnecek gam yükü bîçâreye kervan kervan!

Şühedâ hissesi düşmüş bu yolun yolcusuna;
Tâ ebed kan dökülür, can verilir can, kurban!

Söylemez sırrını hâlâ, niye bilmem o güzel;
Âşikâr söyle canım, söyleme pinhan pinhan!

Şimdi gam yağmuru yağmakta Mürîd, sîneni aç!
Korkma dal, olsa da vuslat yolu ummân ummân!

25-26 Nisan 1976 - İstanbul

Mustafa Tahralı

KÜLTÜR EMPERYALİZMİ*

Doç. Dr. Necmeddin HACİEMİNOĞLU

Efendim, bugünkü sohbetimizin mevzûu **Kültür Emperyalizmi**.

Türkiye’de son on yıldan beri çok telâffuz edilen, duvarlara, sokaklara çok yazılan «emperyalizmin», biz, kültürle ilgili kısmını ele alacağız. Gerçi duvarlara yazılan «Emperyalizme hayır», «Emperyalizm kahrolsun» gibi sözlerin sâhiplerinden bir kısmı kültür emperyalizminden hiç bahsetmezler. Yalnız, emperyalizmin her türlüüne karşı olanlar, ancak kültür emperyalizmine ağırlık verirler. Onun için biz, kısaca emperyalizmin umûmî olarak ne demek olduğunu belirteceğiz.

Emperyalizm, Türkçe ifâde edilmek gerekirse hükmetmek demektir. Fakat daha doğrusu, tam Türkçe karşılığı tahakküm etmek, olmak gerekir.

Hükmetmek, hukûki ve meşrû bir mefhumdur. Tahakküm etmek, rızâ ve irâde hilâfına hükmetmek demektir. Bu sebeple biz emperyalizmi, tahakküm etmek şeklinde anlıyoruz.

* 10 Aralık 1977 târihinde Kubbealtı Cemiyeti’nde verilmiş olan, serî konferanslardandır.

Bugün bahsettiğimiz emperyalizm, şüphesiz, ortaya yeni çıkmış bir hâdise değildir. İnsanlık, târih sahnesine çıktığı andan beri emperyalizm de vardır. Çünkü, insanlık târihi, bizim ve bizim gibi düşünenlerin kanâatine göre milletler mücâdeles-i târihidir. Milletler mücâdeles-i de üç sebebe, üç gâyeye yönelmiştir.

Bunlardan birincisi : Bir milletin kendi varlığını korumak ve devâm ettirmek mücâdelesidir. Bu, en basit mânâsıyla yaşama mücâdelesidir. Hayat mücâdelesidir. Şahısların veyâ milletlerin tabîi mücâdele sebebidir.

İkinci mücâdele sebebi : Büyüme mücâdelesidir. Büyüme, daha rahat, daha müreffeh yaşama mücâdelesidir. Bu mücâdeleye, içinde, aza kanâat etmemek, mevcût ile yetinmemek olduğu için, hırslı bir mücâdele, bir ihtiras demek de mümkündür.

Üçüncü ise : Dünyâya hâkim olma mücâdelesidir. Dünyâya hâkim olmak için yapılan mücâdeledir. Bu da, hedef bakımından, sebep bakımından iki türlüdür. Bunlardan biri, bütün dünyâyı tahakküm altına almak için, sömürmek için yapılan mücâdele. İkincisi, bütün dünyâya ve bütün insanlığa hakkı, hukûku, adâleti ve ilâhî bir nizâmı hâkim kılma mücâdelesidir. Bu bakımdan milletler mücâdeles-i deyimini kaba taslak söyleyip, teferruâtıyla birbirinden ayırmak gerekir.

Sonuncuyu dünyâya hâkim olmak ve dünyâya tahakküm etmek mücâdeles-i olarak ikiye ayırdığımızı göre, buna, iki de canlı örnek verebiliriz. Dünyâya tahakküm edip, bütün insanlığı kendi menfaatine sömürmek için yapılan mücâdelenin tipik örneği, Romalıların, Roma İmparatorluğu'nun yaptığı mücâdeledir. İnsana ve insanlığa tahakküm etmek değil, hükmedip oraya hakkı, hukûku ve ilâhî nizâmı götürmek için, bunu Hakk'ın verdiği bir vazife kabûl ederek yapılan mücâdele ise Türk milletinin yapmış olduğu mücâdeledir. Bizim **Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi**, dediğimiz, işte bu uğurda yapılan mücâdeledir.

Bu sınıflandırmadan sonra biz tekrar başa dönüp, tahakkümün veyâ hükmetmenin kaç şekilde olduğuna bakalım.

Milletlerin birbirine hükmetmesi en eski çağlarda gözle görülür bir şekildeydi. Umûmiyetle bir türlüydü. Bu, askerî emperyalizm diyebileceğimiz bir hâl idi. Gözle görülür şekilde,

kuvvetli olan bir milletin, daha az kuvvetli olan bir millete güçle, silâh gücüyle, bilek gücüyle tahakküm etmesi mücâdelesiydi. Dünyâya hâkim olamayan küçük milletler de, hiç değilse komşu milletlere tahakküm etmek için mücâdeleye girdiği için, insanlık târihi bu şekilde zuhûr etmiş, harplerin târihi hâline gelmiştir. Bu mücâdele, asrı ve çağı icâbı, çok uzun devâm etmiştir. Burada hedef hâkimiyet de olsa, tahakküm de olsa, başka bir milleti irâdesi dışında hükmü altına almaktır. Gâyesi, bir mânâda o milleti sömürmek, kendisine hizmet ettirmek; ikinci mânâsıyla kendisi gibi düşünen, kendisi gibi hareket eden bir cemiyet hâline getirmektir. Böyle bir mücâdeleyi, dâimâ fizik güce sâhip olan, nüfus gücüne sâhip olan millet kazanmıştır.

Bu askerî emperyalizmin arkasında, eski çağlarda umûmiyetle, iktisâdî emperyalizm yatmaktadır. Tabîî, tahakküm gâyesiyle yapılan emperyalizmi kastediyorum.

Askerî güçle ele geçirilen toprakta veyâ orada yaşayan insanlar üzerinde yapılan tahakküm, oranın iktisâdî gücünü istismâr etmek içindir. Bu şekilde devâm eden mücâdele, belli bir çağa, belli bir devreye gelindikten sonra imkânsız olabilmektedir. Silâh veyâ bilek zoruyla tahakküm altına alınan milletler, kendilerini korumak için çeşitli çâreler aramak sûretiyle, mütehakkim devlete, hükmeden devlete karşı diğer, küçük devletlerle ittifaklar kurup, karşı koymaya başlamışlar ve böylece, önce ikili mücâdele hâlinde başlayan savaş, sonra milletler grubu arasında başlayan mücâdele şeklinde devâm etmiştir. Her iki taraf da çeşitli ittifaklarla genişlediği için sonunda savaş, milletler topluluğunu ihtivâ etmeğe başlamıştır. Bu itibarla, bir çağdan sonra, çok mecbur kalınmadıkça silâh yoluyla tahakküm usûlü bırakılıp, sâdece iktisâdî yolla milletleri tahakküm altına alıp, sömürmek yoluna gidilmeye başlanmıştır.

Gâyesi, yalnız tahakküm olan milletler bu husûsu çok iyi kullanmışlardır. Bilhassa XVII. ve XVIII. asırdan itibaren daha önce gelişmiş olan milletler, onlar kadar gelişmemiş milletler ve cemiyetler üzerinde artık silâhla değil, iktisâdî yoldan tahakküm kurmaya girişmişlerdir. Güneydoğu Asya gibi, Afrika gibi, Güney Amerika gibi ülkeler, böyle, tahakküm altına alınan

tipik örnekleri; onlardan önce gelişmiş batılı ülkeler de tipik mütehakkim ülkeleri teşkil etmektedir. Ancak, emeli mutlaka başka milletleri tahakküm altına almak olan milletler, yâhut devletler; ister askerî, ister iktisâdî olsun, başka bir milleti zorla uzun müddet sömürmenin mümkün olamayacağını da hesâb ederek, istikbâle mâtuf başka yollar aramışlardır. İşte bu arayışın neticesinde, yaratılış itibâriyle emperyalist olan devletler üçüncü bir yol bulmuşlardır. Bu yol, bizim, kültür emperyalizmi dediğimiz yoldur.

Kültür emperyalizmine gelince, kültürün ne olduğunu kısaca hatırlatmakta fayda vardır. **Kültür, bir milleti başka milletten ayıran mânevî değerler manzûmesidir.** Bu değerler manzûmesi yaşadıkça, canlı kaldıkça bir milletin diğerine tahakkümü mümkün olmayacağı için, **emperyalist ülkeler artık hedef olarak coğrafyayı, toprağı, insanları değil, insanların kafasını ve gönlünü seçmişlerdir.** İşte kültür emperyalizmi bu hedef tesbîtiden sonra başlamaktadır. Gene bu emperyalist devletler fark etmişlerdir ki; milletlerin doğuştan getirmiş oldukları karakterlerini, vasıflarını, geniş ölçüde onların inandıkları ve yaşadıkları mânevî değerler manzûmesi teşkil etmektedir. Her milletin, her insanın olduğu gibi doğuştan getirdiği kâbiliyetleri ve karakteri, büyük bir nisbette onun sâhib olduğu ve yaşadığı mânevî değerler manzûmesiyle beslenmekte ve ayakta durmaktadır. Bunu farkettileri için, hedef olarak seçtikleri milleti ayakta tutan değerler manzûmesini yıkarsa veyâ onları değiştirirse yâhut zayıflatırsa, o milleti ayakta tutan desteklerin büyük bir kısmını ele geçirmiş olacağı için mes'ele halledilmiş sayılacaktır. Bu, milletleri başka milletlerden ayıran ve ayakta tutan değerler manzûmesini kalın çizgileriyle saymak gerekirse, şöyle sıralayabiliriz :

Başta, mukaddesâtın ve mânevî inancın en üst mertebesinde bulunan **dînî inanç.** Onu hemen tâkib eden, bir milleti başka milletten kat'i çizgiyle ayıran **dil.** Onu hemen tâkib eden, yine o milleti başkasından kalın çizgilerle ayıran **görenek, gelenek, örf, âdet** diye teferruâtını sayabileceğimiz; tek kelimeyle **töre** diyebileceğimiz, bir yapının katları gibi olan değerler manzûmesi. Dördüncü sırada **san'at.** Bütün güzel san'atlar; o milletin

kendi rûhundan dünyâya, tabîata ve hayâta kendi bakış tarzına göre mânâ kazanan güzel san'atlar. Beşinci sırada **yaşayış tarzı**; zevkleri, nefretleri, ayıp telâkkisi, güzel ve çirkin telâkkisi. Altıncı sırada, o milletin tabîatta olsun, milletler arasında olsun **dostlukları, düşmanlıkları, nefretleri, sevgileri**; belli şeylere karşı dostluk veyâ sevgi, belli şeylere karşı düşmanlık veyâ nefret. Yedinci, daha teferruatlı zannedilen **diğer kültür unsurları**; o milletin barınma, yemek yeme tarzı, kullandığı eşyâlar. Fertlerin ve âilelerin, yakınların ve uzakların birbirleriyle olan münâsebet şekilleri ve aradaki bağların derece derece kuvvetlenip zayıflaması. Bundan sonra da başka cemiyetlerden de almış olsa, hazmetmek sûretiyle yeniden şahsiyet ve şekil vererek kendisine mâlettiği, kendi damgasını vurduğu **her türlü kültür unsuru**. İşte kültürü teşkil eden ve milleti millet yapan mânevî değerler manzûmesi ya teker teker, yâhut toptan bir milletin elinden alınmaya, zihninden silinmeye, gönlünden atılmaya çalışılırsa, kültür emperyalizmi o milleti ele geçiriyor demektir. Şüphe yok ki, bunun da gâyesi askerî emperyalizmde olduğu gibi, o milleti maddesi ve mânâsı ile tahakküm altında tutmaktır. Yaygın ifâdesiyle sömürmek. Ancak, bu şekildeki tahakkümle sömürmenin, diğerlerinden en mühim farkı şudur: Bu yolla tahakküm altına girmiş milletlerin, artık tahakkümden kurtulma imkânları ortadan kaldırılmıştır. Çünkü, cemiyetler veyâ fertler, baskıya, tahakküme, zulme bir müddet dayanabilirler; **kültürlerini muhâfaza ettikleri takdirde**. Bunu muhâfaza etmemiş iseler, tahakküm altında tutulduklarının bile farkına varmayarak, bu tahakküme ebediyen katlanabilirler. İşte bu itibarlardır ki emperyalist ülkeler hedef diye seçtikleri — bilhassa büyük milletleri — kültür yoluyla tahakküm altına almayı, maalesef, bu asırda büyük ölçüde başaramışlardır.

Kültür emperyalizmini XX. asrın başlarına kadar tahakküm vâsıtası olarak görüyoruz. XX. asrın ilk yıllarından itibaren kültür emperyalizmini de ikinci plana iten, fakat ancak kültür emperyalizminin açtığı çığırdan giren dördüncü emperyalizm şekli, ideoloji emperyalizmi olmuştur. Yalnız — altını çizerek söylüyorum ki — **kültür emperyalizmi bir çığır açmadığı müddetçe, hiçbir millet, ideolojik emperyalizmin altına girmez.**

Ama, kültür emperyalizmi yeteri kadar yol açmışsa, hemen onun arkasından gelecek olan şey ideolojik emperyalizmdir. Tabii arkadan da gene asıl maksada uygun olarak tam kölelik dönemi başlayacaktır.

Nitekim, XX. asrın en mütecâviz, en katı ideolojisi olan Marksizm, tahakküm altına aldığı her cemiyete kültür emperyalizmi gibi silâhsız değil, önce mutlak sûrette kan dökerek girmeye muvaffak olmuştur. Yani bir nevi askerî emperyalizm şeklinde tezâhür etmiştir. Ancak, XX. asırda da on asır önceki gibi, bir cemiyeti kan dökerek tahakküm altına alan Marksist emperyalizm şunu farketmiştir: Tıpkı eski çağlarda olduğu gibi, silâhlı tahakküm de uzun müddet devâm etmeyecektir. Bundan dolayıdır ki, belli bir merhâle alıp ilk hedefe vardıktan sonra, o da tanklı - tüfekli tahakkümü bırakarak hedef ülkeye önce kültür emperyalizmini sürüp, arkasından ideolojik emperyalizmi getirmeyi metot olarak benimsemiştir.

1959 - 60'larda Marksist emperyalizmin temsilcisi olan devletlerin «Barış içinde berâber yaşama» sloganları ve soğuk harp adını alan metodu, bu gerçeği anlamış olmalarından ileri gelmektedir. Ancak, ideolojik emperyalizm çok katı ve sert olduğu için bunun temsilcileri istedikleri kadar «Barış içinde berâber yaşama» sloganını kullansınlar, gene de belli ölçülerde silâhlı tecâvüzden vazgeçememişlerdir. Kültür emperyalizmi ise hiçbir zaman silâha, bilek ve maddî güce mürâaat etmemiştir.

O hâlde, en fazla üzerinde durmamız gereken kültür emperyalizminin bir ülkeye nasıl girdiğini kendi cemiyetimizden örnekler vererek gözden geçirelim.

Milletler, birbirlerinden mal ve eşyâ aldıkları gibi kültür unsurları da alırlar. Kültür unsurlarının iki millet tarafından alınması normaldir. Bunun normal sayılabilmesi için, hiçbir zorlama olmaması, hiçbir reklâm ve propaganda yapılmaması gerekir. Fertlerin veyâ milletlerin kendi tercihleriyle almış oldukları kültür unsurları, emperyalizmin vâsıtası değildir.

Ancak, başka bir millettten kendi irâdesiyle değil, bir beyin yıkama ameliyesi ile, reklâm ve propaganda yoluyla, yâhut milletin başına geçmiş küçük bir grubun, zümrenin zorlamasıyla veyâ milleti idâre edenlerin gafleti yüzünden bütün ka-

pıların ve duvarların yabancı kültür hüçûmuna açılması sûretiyle alınan kültüre biz, emperyalizm sıfatını veriyoruz.

İşte, yeryüzünde böyle bir emperyalizme hedef olan en tipik örnek maalesef Türk cemiyetidir. Türk milletidir. Yeryüzünde hiçbir cemiyet, başka bir milletin kültürünü, kültürünün bütün unsurlarını Türk cemiyeti kadar kısa zamanda ve bütün yönleriyle alıp kabûl etmemiştir. O hâlde Türkiye bu noktaya nasıl gelmiştir?

Biliyorsunuz ki, Türk târihinde yabancı kültüre açılma, yabancı kültüre imrenme aşağı-yukarı XVII. asrın sonları ve XVIII. asrın başlarında artmıştır. Bundan dolayıdır ki, kendi devletlerinin zayıflığını millî kültürün zayıflığında, millî kültürün çağın icâbına uymadığında arayanlar, gönüllü olarak pencerelerini yabancı kültüre açmağa başlamışlardır. Bu, yabancı kültüre açılış, yine yabancıların telkinleri ile olabilir. Aldatmalarıyla olabilir. Gizlice zorlamalarıyla olabilir. Satın almalarıyla olabilir.

Bizim, bu yolları, burada tâyin etmemiz mümkün değildir ama, şu bir gerçektir ki; XVIII. asırdan itibaren Türk cemiyetini, Türk milletini idâre edenler kapılarını gönüllü olarak yabancı kültüre açmışlardır.

Yabancı kültür, Türk cemiyetine önce yabancı dil ile girmeye başlamıştır. Henüz Türk Dili'ne dokunulması, tecâvüz edilmesi bahis konusu değildir ama, Türkiye'de Türk aydınının mutlaka bir yabancı dil öğrenmesi, yabancı dil bilenlerin cemiyette itibar ve mevki sâhibi olması, devletçe, milletçe yabancı dil öğrenmeye karşı bir iştîyak duyulması, kültür emperyalizminin ilk adımlarıdır. Bundan dolayıdır ki Türk devletinin, Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya yüz tuttuğunun bâriz şekilde görüldüğü yıllardan itibaren Türkiye'de çok sayıda yabancı mektep açılmıştır.

Yabancı mekteplerle berâber ikinci merhalede, Türk devleti Avrupa'ya ilim ve medeniyet getirsin gerekçesiyle talebe göndermeye başlamıştır. Devlet adamı, siyâsetçi göndermeye başlamış, bu yolla da **Batı'nın dilinden başka yaşayış tarzı, san'atı ve töresi girmeye başlamıştır.**

İçeride dili, dışarıya gidip gelenler vâsıtasıyla da Batı'nın yaşayış tarzı, san'atı yerleşmeye başlayınca; cemiyetin bütününde değil fakat beyni olan merkezlerde, bilhassa İstanbul'da ve devleti idâre mevkiinde olan çevrelerde yabancı kültür sür'atle yayılmıştır. Bu şekilde belli bir mesâfeye varıldıktan sonra ise, **Milletimizin en yüce dayanağı olan İslâmiyetin ortadan kaldırılması düşünülmüştür.** Dînin hedef alınışı, doğrudan doğruya müslümanlığa değil, ya umûmî olarak din müessesesine yâhut müslümanlık yerine, İslâmiyeti temsil eden — İslâmiyet içinde vazîfe gören din adamlarına — din müesseselerine saldırma şeklinde olmuştur.

Kültür emperyalizminin bir başka yolu ise, **Türk cemiyetinin bünyesinde ve yapısında bulunmayan sosyal müesseselerin girmesidir.**

Beşincisi, gene **Türk cemiyetinin bünyesinde ve yapısında bulunmayan, târihinde, an'anesinde mevcûd olmayan siyâsî müesseselerin gelmesidir.**

Altıncı olarak, Türk cemiyeti ile alâkası olmayan, daha doğrusu **Türk cemiyeti ile tamâmen ters hukûkî müesseselerin, hukuk mevzûatının girmesidir. Onu tâkîben kılık-kıyâfetin girmesidir. Onu tâkîben örf ve âdetin, daha doğrusu telâkkîlerin girmesidir. Yâni güzel ve çirkin, yanlış ve doğru, ayıp ve zarif mefhumlarının, bu konularda verilen değer hükümlerinin girmesidir. Onun için bunları tâkîben de daha evvel — İslâmiyetin kendisine değil — müesseselerine veya temsilcisine yönelen okları bu defâ açıkça — bu merhâle aşıldıktan sonra — dînin bütününe, İslâmiyete ve cemiyetlerdeki din müessesesine yönelmiştir.**

Bunları, başlangıçtan günümüze kadar bir târih sırasına koymak gerekirse — daha önceden başlamış olmakla berâber — **Tanzîmâtı ilk nokta olarak kabûl edebiliriz.**

Tanzîmattan itibâren günümüze kadar sür'atle gelişmiş olan kültür emperyalizmi şu anda Türkiye'de durdurulmuştur. Durdurulmuştur, fakat öyle bir doyunluk noktasına gelinmiştir ki; nihâyet buna karşı bir hareket başlamıştır. Fakat tam bu noktada yabancı kültür emperyalizminin hücumu durdurulmuş, onun yerine ideolojik emperyalizm girmiştir.

Şimdi, millî bünyemizde bulunmadığı hâlde sonradan alınan yabancı müesseseler üzerinde biraz durmak gerekir: Esâsen bunların ne kadar yabancı olduğu târihimize bakarak görülebilir. Meselâ ilk parlamenter sistemin başlamasıyla, İmparatorluk, kuvvet ve şiddetle sarsılmış, ikinci parlamenter sistemle berâber de aynı imparatorluk tasfiye edilmiştir.

Müteâkip yıllardaki çok partili sistem de Türkiye'yi bölünme ve parçalanma noktasına getirmiştir. Bu, emperyalizmin dinî hayatta, din müessesesinde yaptığı tahribat ise, önce İslâmiyeti Türk milletinin geri kalmışlığının müsebbibi olarak gösterip ithâm etmek, sonra Türk milletinin ahlâkını, dünyâ görüşünü, hayat tarzını, hayat mücâdelesinin esâsını ve rûhunu teşkil eden dinin, bu dünyâ için lüzumsuz olduğunu söyleyip, onu cemiyet hayatının dışına itmiştir.

Üçüncü olarak Türk milletinin asırlardan beri ayakta kalmasını temîn eden ve binlerce kültür eseri meydana getirmesini sağlayan dili — millî dili — önce sâdeleşme bahânesiyle, sonra özleşme, arılaşma bahânesi ile, sonra da «bu dil ile ilim yapılmaz» gerekçesiyle fakirleştirmiş, bilâhare dejenere etmiş, peşinden de üniversitelerden, mekteplerden kovulma noktasına getirmişlerdir.

Bu sıraladıklarımız, kültürün temel direkleridir. Teferruat sayılabilecek noktada ise Türk milletinin giyimi-kuşamı, eğlence tarzı, kederlenmesi, üzülmesi, yas tutması, birbirleriyle olan münâsebet, âile fertleri arasındaki münâsebet, komşuluk ve akrabâlık bağları, ev eşyâsı, mutfak eşyâsı, yemekleri, oturup kalkması, büyükleriyle konuşma tarzı, âdâb-ı muâşereti teker teker ve günden güne ölmüş ve karşımızdakinin hangi milletten olduğu anlaşılmayacak tarzda bir insan tipi, bir cemiyet tipi vücûda getirilmiştir.

Bu kültür unsurlarının bir kısmı memleketi kurtarmak bahânesiyle, kurtarmak adına, bir kısmı moda ve heveskârlık kisvesi altında, bir kısmı propaganda ve telkîn sûretiyle, bir kısmı ehemmiyetsiz diye — ehemmiyetli olduğu idrâk edilmeden — terkölunup, yerine yenisi ve başkası alınmıştır. Böyle bir cemiyet vücûda getirildikten sonra, böyle bir insan tipi vücûda getirildikten sonra, karşımıza şu tehlike çıkmıştır: Hiçbir sağlam

millî şahsiyeti olmayan, kendisini ayakta tutan hiçbir mânevî gücü ve değeri bulunmayan; yalnız kuru kalabalık, ahâlî sayılabilecek bir cemiyet tipi ortaya çıkarılmıştır.

Hükümlerimiz belki fazla insafsızdır. Yalnız, bu verdiğimiz örnekler, bütün Türk milletini değil, ama Türk milletinin kalbi ve beyni sayılan kesimlerini ve kısımlarını içine almaktadır.

Gerçi Türkiye’de Konya’dan bir kesit alınırsa, Kayseri’den bir kesit alınırsa, gene târihî yapının devâm ettiği görülür. Ama bir de Türkiye’nin kalbi ve beyni sayılan İstanbul’dan, Ankara’dan bir cemiyet dilimi alındığı takdirde, karşımıza demin vasıflarını saydığımız şekilsiz, renksiz, şahsiyetsiz bir ahâlî grubu çıkar. İşte bu noktadan itibârendir ki, ideolojik emperyalizm Türkiye’ye hücumla başlamıştır.

Biliyorsunuz, karşımıza en büyük tehlike olarak çıkan marksizm, komünizm tehlikesi Türk cemiyetini en fazla 15 yıldan beri sarsmaktadır. Hâlbuki bu ideoloji 1870-1872’de Türkiye’ye sokulmak istenmiştir. 1908, 1920, 1930’larda, 1950’lerde her on yılda bir, bu ideoloji Türkiye’yi yoklamıştır. Son yoklamada Türkiye sarsılmaya başladı. Çünkü bu ideolojinin yürüyeceği çığır, yüz yıldan beri kısmen, son elli yıldan beri de açık ve sür’atli bir şekilde kültür yıkımı ile açılmıştır. Bu bakımdan Türkiye’nin şimdiki mes’elesi ve mücâdelesi, pek çoklarının zannettiği gibi komünizm tehlikesini — yalnız komünizm tehlikesini — durdurmak veyâ geriye itmek değil, yıkılmış olan millî kültür unsurlarını, yıkılmış olan mânevî değerler manzûmesini sür’atle onarmaktır. Bu onarılmadığı müddetçe, bütün hudutlarımızı en müessir silâhlar ve ordular beklese, Türkiye’de komünizmin yapılması önlenemez. Ve maalesef önlenemeyecektir.

Biz, bu bakımdan kültür emperyalizmini askerî emperyalizmden de, iktisâdî emperyalizmden de, ideolojik emperyalizmden de daha tehlikeli görüyor, hepsinin anasının bu olduğu fikrini benimsiyoruz. Zâten kültür emperyalizminin ana hedefi Türkiye’yi topsuz-tüfeksiz istilâ etmektir. Bu itibarla Türkiye şimdi verem ile kanser arasında bir tercih yapma noktasına getirilmiş ve insanların bir kısmı veremi, bir kısmı kanseri tercih eder duruma düşmüşlerdir. Partilerimiz de böyledir. Münevverlerimiz böyledir, insanların büyük kısmı böyledir.

Hâlbuki bizim kanâatımız ve idealimiz ise veremi de kanseri de bertaraf edip, sıhhatli bir Türk milleti meydana getirmektir.

Kültür emperyalizminin ne olduğunu, birkaç tipik örneklerle göstermek istiyorum :

Bunlardan birisi, son yıllarda komünizm ve anarşinin en yaygın olduğu mekteplere bakınca görülmektedir. Komünist anarşinin, komünizm fikrinin en çok Türk cemiyetinin hangi şehirlerinde, cemiyetin hangi sosyal diliminde yayıldığına bakmak, bunu açıkça göstermektedir. Hepiniz kabûl edersiniz ki, öğretim dili İngilizce olan Türkiye'nin iki büyük üniversitesinde komünizm, bayrağını dikmiş durumdadır. Bunlardan biri Orta Doğu Teknik Üniversitesi, biri de Boğaziçi Üniversitesi'dir.

Gene yabancı dille öğretim yapan bütün mekteplerde orta ve lise seviyesindeki bütün mekteplerde, komünizm ideolojisi en yaygın şekilde bulunmaktadır. Üniversitelerimizin yabancı kültür ile, yabancı dil ile meşgûl bulunan bölümlerinde ve kısımlarında komünizm ideolojisi kolaylıkla ve sür'atle yayılmış bulunmaktadır. Buna mukâbil, üniversitelerimizin millî kültür ile; Türk dili, Türk edebiyâtı, Türk târihi, Türk san'atı ile ve İslâmiyetle meşgul olan bölümlerinde ve kısımlarında komünizm çok az görülmektedir.

Cemiyetin kesimlerini ele alırsak, biliyorsunuz, yabancı kültür en çok münevverler arasında ve iktisâdî bakımdan refah içinde olan dilimlerinde görülür. İşte, Türkiye'de komünizmin de gene en çok yayıldığı münevver ve zengin dilimleridir. Muhâfazakâr, mütedeyyin zenginlerimizi tenzih ederim. Yalnız, unutulmasın ki Ankara'nın, İstanbul'un, Adana'nın ve bütün büyük şehirlerin zengin yâhut orta hâlin üzerindeki kesimlerinde de komünizm kolayca yayılmakta, yeşermektedir. Daha tipik örnek vermek istiyorum: Sporcular arasında, Türk sporu ile meşgûl olan güreşçiler, biniciler ve okçular arasında komünist veyâ yabancı ideolojiye bağlanmış kimseler göremezsiniz. San'at alanında; Türk mûsikisi ile iştigal eden san'atkârlar arasında komünizme, yabancı ideolojilere kendini kaptırmış çok az insan görürsünüz. Fakat yerli ve millî olmayan spor dallarıyla meşgûl olanların, Batı müziği ile iştigal edenlerin, Batı müziği saz-

larını çalanların komünizme daha fazla açık, yabancı ideolojilere daha açık olduğunu müşâhade edersiniz. Hattâ san'atkâr olmaları ve ideoloji ile ilgilenmemeleri gereken, Güzel San'atlar Akademisi'ne bile muhtevâ itibâriyle millî olmadığı için — iştiغال ettiği san'at sâhası bile millî olmadığı için — komünizmin rahatça ve kolayca girmiş olduğu görülür.

İşte, bu da gösteriyor ki, kültür emperyalizmi, bir milleti başka milletlere mutlak sûrette köle yapacak ve dâimî köle kalmasına sebep olacak bir yoldur. Ama, kime köle olur? Hangisine köle olur? Bu, hiç bahis konusu değildir.

Batılı, Türk milletini kendisi için köle yapmak üzere hazırlamak istemiştir. Ama, onun açtığı yoldan, daha açık göz başka bir millet gelir ve bu defâ o köle yapabilir. Fakat mutlak sûrette kölelik vardır. Kültür emperyalizminin silindirinden geçen bir cemiyet için, bu emperyalizme karşı direniş ve uyanış Türkiye'de başlamıştır. Fakat bu uyanışın farkında olan güçler, gene çeşitli sebep ve bahânelerle bu uyanışı da kötü ve zararlı gösterme gayreti içindedirler. Ama ben, şundan eminim ki; bu millî şuur uyanışını hiç kimse durduramayacak ve önleyemeyecektir.

Türkiye'de yıllardır «emperyalizme hayır» diye bağırان komünistlerin, Batı'nın kültür yuvaları olan, Batı'nın kültür üsleri olan müesseselere karşı hiç tepki göstermediklerini farkedersiniz. Bu itibarla, millî şuura sâhip Türk aydını ve Türk gençliği hem ideolojik, hem de kültür emperyalizminin karşısında tek başına dikilmek zorundadır.

Bence, hudutları beklemekten daha mühimdir bu. Ben sınıfta da, derste de açıkça söylerim : «Türk vatani mı istilâ edilsin, Türk kültürü mü yıkılsın sorusu karşısında tercih mecbûriyetinde kalsam, Türk vatani istilâ edilsin, fakat Türk kültürü yıkılmasın derim.»

Kültür ki, bir milleti var eden mânevî değerler manzûmesidir. O ayakta kaldığı müddetçe millet ayaktaadır. Millet de, ayakta kaldığı müddetçe istiklâlini geri alır. Bir bayrak, bir vatan bulur. Fakat kültürü kaybolduğu takdirde artık millet yoktur. Bugün esâret altında yaşayan, azınlık haklarından dahî mahrum bulunan milyonlarca Türk, yaşadığı toprakta millî kül-

türünü ve dinini, inancını muhâfaza edebildiği için ayaktadır. İstiklâli yoktur fakat millî kültürünü muhâfaza etmektedir. Hem de Türkiye'deki pek çok kimseden daha fazla millî şahsiyetini korumaktadır.

Ama, Türk boyundan oldukları târihle sâbit bulunan Macarlar ve Bulgarlar, millî kültürlerini kaybettikleri için, Türklüklerini kaybetmişlerdir. Artık bugün bir Macar, bir Bulgar Türk'ünden bahsedemiyoruz. Çünkü, hristiyanlığı kabûl etmişler, o pota içinde dilleri dâhil, bütün millî değerlerini kaybetmişler. Belki insan olarak hâlâ yaşıyorlar ama, Türklük ortadan kalkmıştır.

Biz de, vatanımızı ve bayrağımızı koruduğumuzdan daha çok, kültürümüzü korumak zorundayız. O yaşıyorsa biz de varız. O yıkılmışsa biz de yokuz.

BURSA'DA YEŞİL CÂMİ

Ekrem Hakkı AYVERDİ

Yeşil Câmî, iftîhâr ettiğimiz, üstüne titrediğimiz bir san'at eseri, bir kuyumculuk hârikası, rengi, istifdeki âhenk ve mehâ-reti göz kamaştırıcı olan bir mücevher. İsterseniz buna berâ-berce, bir pırlantalı, yâkutlu, zümrütlü sorguç diyelim.

Yeşil Câmîi bir yanıyle târif için bu teşbih pek uygun düşse gerek. Fakat mîmârîyi mevzû alan bir eserde, hele bahis bir câ-mî üstünde olursa, ehemmiyet verilecek taraflar, önce, nisbet, tenâsüp, kütlelerin uyuşması, âhengi, vekar, sükûn ve içinin dı-şâ uygun düşüp düşmediğidir. Bir sorgucun mücerret olarak ne kadar güzel olursa olsun, iliştirildiği kavuğa yakışması, kavuk-la berâber başın ve bedenın mertebesini, şânını hüviyetini ve hepsi berâber Sâhib'in mânâsını temsil etmesi gerektir. Burada baş ve beden binâ ise mânâ, câmiin ham taşından başlayarak her zerresinin sâdelik içinde vekar ve haşmet ifâdesini taşıması, bu yolla câmi olma hüviyetini kabûl ettirmesi ve ilk görüşte o tesîri bırakması, dışarıda başlayan bu câzibenin, içeriye atı-lan ilk adımdan îtibâren, eksilip çoğalmadan aynı mîkyas dâhi-linde devâm etmesidir.

Biz ise câmiî bir kül olarak, kütle ve mîmârî olarak anla-tacak yerde, tersinden, sorguç diye adlandırdığımız tarafını ele

olarak bahse girmeyi zarûrî bulduk; çünkü bu câmiin herşeyin üstünde tutulan yanının o olduğu derhâl sezilmektedir. Şimdi sorguç nereye takılmıştır? Yerine oturmuş mudur? diye ara-maktayız. Kavuk, kisve ile bunları taşıyan devletlu tam bir kıvam ve uygunlukta olsaydı, mes'ele yoktu; sorguç takı, gelir yerini bilir ve hepsi berâber bir kül, tek bir vücûd olurdu.

Yeşil Câmî'de mîmârî bir bütün olarak düşünölmüştür, de-nemez. Binâ içini dışarıdan belli etmek, iç bünyeyi hârice ta-şkırmak akla gelmemiştir, kuvvet süse verilmiştir. Mihverdeki ve yan eyvanlardaki ikişer kubbe dışda görünürde, dört köşe kub-be var mı, yok mu anlaşılamaz. Yanlardaki pek dik çatıyı de-lip geçen iki eyvan kubbesi, sanki kayıyormuş gibi görölür. Bu dik çatıların mihrap tarafında üç köşe bir kalkanla bitmesi de, Osmanlı mîmârisinin hayâtı boyunca hoşlanmadığı bir tu-tumdur. Üst kısmının alt tarafda düz bir kâideye sağlamca ayak bastığını göstermek dururken, iğri bağlantılarla zorlama geçiş-ler yapmayı, bu kunt ve metin mîmârînin havsalası alamaz.

Bir de girişin loş ve kasvetli olması mes'elesi vardır ki, onu da sırasında ele alırız. Böyle sıkıntılı yerler yapmak da bize aykırı düşer; bunlar kiliselere mahsustur.

Her şeyden evvel câmiin arsasındaki yeri hatâlıdır; binâya doğrudan doğruya sokaktan girilmelidir. Hâlbuki öyle tutulma-mıştır; arka taraftan avlu yan duvar boyunca geçildikten sonra, kapıya dönölür. Böyle yapılacağına, câmi geriye çekilse, sokak önden geçirilse idi, şehir ve âbide daha kazançlı çıkardı.

Bu sözler okuyanda, sanki mükemmeliyetin son haddine varmış, bütün meziyetleri cem'etmiş, kusursuz örnekleri, me-selâ XVI. asır câmilerini önümüze alıp aynı meziyetleri burada da arayıp aramadığımız, bir zaman ve devir hatâsına düşüp düşmediğimiz düşüncesini doğurabilir. Tabîi Fâtih devrinden itibâren olanları zihinden geçirmemeye imkân yoktur. Fakat, Yeşil hakkında bu mütâlâaları serdetmek için, elli sene sonrası-nı ölçü tutmaya lüzûm yoktur; zîrâ Yeşil Câmîi'nden evvelleri de vardır. Bütün Osmanlı mîmârisinin kaynağı o sâde, asil Orhan Câmîi'nin koyduğu usûl ve ölçüler ortada durmaktadır. Onda iddiâ yoktur ammâ, Osmanlı mîmârisinin ve mücerret ola-

rak mîmârînin en son mertebede arayacağı unsurların nüvesi, çekirdeği mevcuttur.

Her hâlde o âbide, sâde olduğu için, çok hafife alınmış olmalı ki, böyle son derece yüklü bir süs, lüks ve göz kamaştırıcılık üslûbu Yeşil Câmi'in içine yığılmış, sorguç kavuğa oturtulamadan, havada kalmıştır.

Bizim üzerinde durduğumuz cihet, nisbet ve âhenkten meydana gelen asâletin ihmâl edilmesi ve tezyînâtın mîmârîyi ezecek derecede tutulmuş olmasıdır. Bu tezyînâtın, Orhan Câmi'nin, satıh satıh, kademe kademe oturaklı yükselişine uygun bir binâya tatbîk edilmemesi için bir sebep yoktu.

Biz bu kadar yüklü satıh süslemesinin yapılmasını, Çelebi Sultan Mehmed devrinin, geçirdiği tehlikelerden kurtulmasının, devleti yeniden kurmasının bir tazmînâtı, bir kefareti olarak görürüz. Devletin yıkılmadığını, var olduktan başka, böyle lükse sarfedecek bir kudrete eriştiğini bütün âleme ve millete göstermek için lüzûm görülmüştür, deriz.

Mîmârîde zayıf olan cihet ise, biraz evvel anlattığımız Bursa Hüdâvendigâr ve Yıldırım Câmi'lerinin tesirinden kurtulamamaktan olsa gerektir.

Nitekim, çok geçmeden bu kusurlu taraflar farkedilmiş ve kanatlı câmilerde de, Meselâ Murâdiye'lerden itibaren, yine toprağın içinden yükseldiği gözle görülen oturaklı mîmârîye dönülmüştür.

Yeşil Câmi, bu kadar gösterişli ve bu yüzden herkes tarafından şaşkınlık içinde seyir ve temâşâ edilen, dillerde dolaşan bir binâ olmasa idi, bu kadar sıkı bir tahlîle tâbî tutulur muydu? Böyle bir zahmete hâcet kalmayacağını okuyanların takdir edeceklerine emîiniz. Gönül bu mertebe itînâ ile, emek ile yapılan bir eserin aksayan bir tarafı bulunmamasını diliyor. Bu hicran ile yazılmış satırların diğer bir sebebi de Osmanlıların istikbâlde o mîmârînin şâhikası câmileri yapıncaya kadar ne safhalardan geçtiklerini, avlayıcı tuzakları nasıl atladıklarını ve karşalarına böyle bir fettan çıkmış iken ona kapılmayıp kibar ve asil dildâdelerinden vazgeçmediklerini göstermektir. Yeşil Câmi

o devrin, siyâsî ve rûhî buhranlarının doğurduğu ârızî bir mahsûldür. Sonu gelmemiş, mahsûl vermeden kalmıştır.

Yeşil Câmî esas itibâriyle bir kanatlı câmidir ve Yıldırım Câmîi plânını yakından andırır. Orta kısım eb'âdî biraz daha büyük, fakat odaların ikisi hemen hemen aynı, ikisi daha küçüktür; fazla olarak harîme asıl revnâkını veren, çok süslü iki müezzin mahfili eyvânı eklenmiştir. Fakat Yıldırım'ın girişindeki ferahlığı, açıklığı da bunda aramamalıdır. Tak kapıdan girince, evvelkinde olduğu gibi kendinizi harîmin kucağında bulamazsınız. Kapıdan sonra çok dar, duvarları çıplak, kasvetli bir dehlize, âdetâ bir nartekse girilmektedir. İki tarafda pencere içinden yukarıya çıkan merdivenler vardır; ayrıca, üstlerine kötü Bizans başlıkları oturtulmuş birer çift sütun konmuştur. Bunlar tamâmen zorlama, mânâsız şeylerdir. Bu dehlizi Yeşil Câmî'e yakıştırmaya imkân ve ihtimâl yoktur. Bırakın ki daha çok basit de olsa, hiç bir Osmanlı câmiine lâayık görülemez; o derece de sıkıntılıdır; Yeşil heyet-i umûmiyesiyle bir tezat hâlindedir.

Ammâ, iki müezzin mahfili arasındaki eyvandan harîme bir kere girildi mi, her noktası büyük bir îtinâ ile işlenmiş, bütünü ve teferruâtı cidden güzel bir süs tûfânı içinde, bir şaşkınlık geçirmemek kâbil değildir. Böyle nefes kesen bir güzelliği daha ilk adımda görür görmez lebbeyk der, baş keseriz. Edîbâne tâbirimizle lâl ve ebkem kalırız.

Ammâ bir de bunun bir bütün olarak yuğurup, içinden dışını, dışından içini gösteren billûr bir kâse içinde takdimini yapmak vardır ki, işte o insanı veçd ve aşk mertebesine yükseltir ve, gelip geçici değil, temelli, kararlı bir kaynaşmış bir bütün olmaya yol açar. Bir kelime ile, zarf ile mazruf tam tam bir yekpârelik arzeder.

Biz de Yeşil Câmî için diyoruz ki keşke zarf da mazrûfa yaklaşıp ve yaklaşıp, ne kadar dört başı mâmûr olurdu. Ammâ saf fakat âlâyîşsiz mîmârî ile yetinilebilse ve bu tatmin hamlesi,

onu başarabilmek kudretini verse, zâten bu kadar süs akla gelmezdi. Süs zaif mîmârînin can kurtaranıdır.

Bütün tezyînat işini çiniler dâhil Ali bin İlyas Ali ismindeki bir Bursalı san'atkâr idâre etmiştir; bu zât şâir Lâmi Çelebi'nin büyük babasıdır. Kalem tezyînatı, mâlâkâriler, çiniler, büyük bir âhenk içindedir. Mihrap sekisinin, yan eyvanların, odaların duvarları sırasıyla 3.50, 2.80, 2.10 m. irtifânda çeşitli çinilerle kaplıdır. Müezzin mahfilleri ve ortalarındaki geçit, tavanları dâhil, tamâmen çini kaplamadır. Yalnız birinci kubbenin duvarları çinisizdir; kesme taşla bırakılmıştır.

İrtifâı 10.65 m. olan mihrâbın yaşmak istalâktitleri, kum saatleri, yazıları, istalâktitli kenar kuşakları, silmeleri kâmil çinidir. Mihrapta Şeyh Sâdi'nin : «Zâlim bize zulmettiğini sanır; hâlbuki biz atlattık; zulüm halkası onun boynuna geçti» meâlindeki beyti yazılıdır ki, biz bunu Topal Timur'un cinâyet ve gurûruna karşı bir meydan okuma olarak görüyoruz ve câmiin bu kadar tantanalı yapılmasının sebeplerinden birini ifâde ettiğini zannediyoruz.

Birçok kemer özengisi, takozu da çini istalâktitle yapılmıştır ve yine tekmi çini kaplamaların üstlerinde, kemer ay-nalarında âyet ve hadisler çini ile yazılmıştır; Bunların yazılarının çoğu tevki' üslûbundadır; sülûs olanlar da vardır.

Çiniden sonrası ve kubbeler, dilimleri sıvama kalemle müzeyyendir. Bunlardan duvar üstündekilerin çoğu bozulmuştur. Son zamanlarda bir kısmı meydana çıkarılmıştır ammâ, bir bütünlük göstermemektedir. Eski kalemler, dilimler ve kubbelerde ve baklavalı kuşaklarda daha fazladır. Kalemler ortasında zamânından kalma yazılar da vardır.

Büyük eyvan kemerinde pek güzel alçı kabartma ve çivi başları bulunmaktadır.

Biz de câmiin tutumuna, inşâ gayelerine uyararak, binâyı anlatmadan tezyînatâ giriştik. Harîmin ucunda olan dört odanın zamânında ne maksatla yapıldığını bugün izah güçtür. Bun-

ların tâbhâne — tavhâne höcreleri olarak düşünüldüğü anlaşıyor. Bu yolda mühim bir iki vesika da vardır. Fakat yapıldıklarından sonra bu vazifeyi göremeyecekleri anlaşıldığı da aynı vesikalarda görülüyor. Bu odaların birer duvarında alçıdan yapılmış höcreler, raflar ve ortalarında birer ocak bulunmaktadır. Raf ve höcrelerin kullanılmış olduğunu gösterecek bir eskime alâmeti olmadığı gibi, ocakların hiç kullanılmadığı ve içlerinde is izi bulunmayıp, temiz sıva kaldığını da sarâhatle tesbît ettik. Yine de tâbhâne şartını tamâmen hazf etmiş olmamak için, şimâl-i şarkî köşesindeki odanın harimden bir demir parmaklık kapı ile ayrıldığı ve tam matbah — imâretin karşısına, kolayca aş almak için hârice bir kapı açıldığı da görülmektedir. Bu kapı da sonradan örülmüş ve duvar eski hâline getirilmiştir.

Üç odanın hâliyle kalmış bulunması yanında bir tek odanın harimden parmaklıkla ayrılıp tecrîd edilmiş olması, dörtten yalnız birinin şöyle böyle tâbhâne vazîfesi gördüğünü belli etmektedir. Netice olarak bu odalar ne maksatla yapılmış ise yapılmış, fakat işe yaramamış ve asıl vazifesine, namaz sâhasına terk edilmiştir. Esâsen bu tertip odalı câmiler, yalnız beş tâne olup, Bursa gibi her türlü vâsıta ve erkânı bol olan bir şehirde yapılan üçünde, Hüdâvendigâr, Yıldırım ve Yeşil'de odalar ya hiç kullanılmamış veyâ vazîfe göremeyeceği hemen ortaya çıkmıştır. Yeni kurulmakta olan Amasya'da, ihtiyaç üzerine o da şehrin uzak bir ucunda olan Bâyezid Paşa'da kullanılmıştır. Yine yeni fethedilen bir beldede, Üsküb'de İsâ Bey Câmii'nde vazîfe gördüğünü tahmîn ederiz. Ekseriyâ dışarıdan kapıları olan, Demirtaş, Ali Paşa gibi, yanlarında tonoz bulunanlar bu tasnife zâten girmez. Afyon'daki Gedik Ahmed Paşa'da, yanlar dışarıya bakar; içeri ile hiç alâkası yoktur.

İki oda ve yan eyvanlar 32, 64 ve 24 er dilimli kubbe ile örtülüdür; ikisi çapraz tonozdur. Oda kubbeleri çatı ile gizlenmiştir.

Üst katta, müezzin mahfili ve geçit üstünde birer oda ve son derece müzeyyen bir Hünkâr Mahfili vardır. Odaların duvarı çinili, mahfil ise sanki, çiniden oyulmuş gibi, sıvama kap-

lamadır. Bu mahfilin korkuluğu da tamâmen çini kafes olup Konya'daki Sâhib Atâ pencere şebekesinden çok daha güzeldir.

Bu ikinci kat odaları da hangi vazîfe için yapılmıştır? Buna da tam izah bulunamaz. Tekye, mahkeme, şu, bu tefsirleri son zamanlarda yakıştırılmış şeylerdir. Mahkeme kaydı ve vakfiyelerde yoktur; hiç bir vesıkada da geçmez, Bursa'da bir mahkeme vardır; kadı orada oturur. O da mâlûm, Ulu Câmi yanındadır. Kadı nâibleri de seyyardır; işi yerinde görürler. Tekye isnâdı da gülünçtür. Vakfiyede tekyeye ve herhangi bir tarıkata dâir bir imâ bile yoktur. Hele Ahî zâviyesi düşüncesi tamâmen yersizdir. Ahîler esnaf ve san'atkârlardan ibâret bir teşekküldür; son derece mütevâzı, mahviyetkârdır. Böyle müzeyyen, tantanalı binâlar nerede? Onlar nerede?

Yeşil'in üst katında olan, şahnişin gibi dış balkonların ikisi kördür; sırf süs içindir; onlara ulaşmak bile kâbil değildir. Diğer ikisi de fuzûlidir. İşte bunlar da Yeşil Câmi'inin, sırf öyle bir süs unsuru ile cebhe süslensin diye yapılmış zorlama ve eğreti birer parçasıdır. Osmanlı mimârisi yersiz bir çivi bile çakmaz.

Câmiin minâreleri yenidir; eskiler yıkılmıştır. Bir asır evveline kadar hattâ külâhları kurşun idi; eski fotoğraf bunu gösteriyor. Minârelerin geçişlerini çatı mertekleri arasından yapmak zorunda kalınmıştır. En uçlardaki lüzûmsuz, mânâsız kör şahnişinler olmasa, ikinci katta duvar içinden merdiven yapılabilirdi. Bu vazîfenin dekora fedâ edilmesinden başka bir şey değildir.

Bâhusus câmiin revâkı, Çelebi Sultan Mehmed'in ânî denecek vefâtı yüzünden, yapılamadan kalmış, cebhe, düşünülen şeklini alamamıştır. Eğer revak yapılırsa idi, bu şahnişinler bütün bütün örtülecek oradan ova seyredilir gibi, sümmettedârük bir iddiâyâ da yer kalmayacaktı. Çünkü böyle bir düşüncüyü serdedecekler de çıkabilir.

Câmiin ön cebhesi güzel bir mermerle inşâ olunmuştur. Yanlar yine mermerdir; fakat cinsi daha aşağıdır: Üstelik Parville ismindeki Fransız mimârı tâmir esnâsında yan yüzleri sarı bir badana ile kirletmiştir.

Tak kapı pek müzeyyendir; üç taraflı kitâbe kapı kemeri üstündedir. Hacı İvaz Paşa'nın binâ emîni veyâ mîmar sıfatı ile ismi de oradadır. Pencereilerin etrâfı istalâktitli, silmeli çerçevellerle donatılmıştır. Fakat o çerçeveler yan ve arka cebhelerin çıplak, ezici ağırlığını hiç hafifletmemiştir.

Tak kapıda, pencere aynalarında, dış mihraplarda, bol-bol rûmî oymalar konmuştur. Osmanlı eserlerinde daha evvel tek tük rûmî tezyînat kullanılmışsa da, ilk defâ bu binâda rûmî âdetâ sıvama denecek dereceye çıkmıştır.

Revak bitmeden kalmıştır. Hattâ iç tezyînat bile Çelebi'nin vefâtından üç sene sonra tamamlanmıştır. Revâkın kemer başları ve yasdıkları bulunduğu hâlde, kemerlerin ilk özengi taşından sonrasına devâm edilmemiş, üstelik yerinde işlenen pencere tezyînat ve yanların bir taşdan diğerine geçerken birer ucu yontulmuş, sonları noksan bırakılmıştır.

ESTER GON

Asırlardan beridir bir düğün anlatılır
Yankılar bugün bile kaç nesil öncesinden
Davul sesi, ney sesi karışır birbirine
Gülümser sanki gelin siyah ferâcesinden

Bir düğün anlatılır şanı ayyûka kadar
Cihan hâlâ görmemiş böyle bir izdivâcı
Gelin, Tuna boyunun efsânevî süsüymüş
Erkek, Yüce Tanrı'nın yeryüzünde kılıcı

Nikâhları kıyılmış Allah'ın huzûrunda
Kanlı kefenleriyle şahit olmuş şehitler
Tuna pırlantasının açılınca gül yüzü
«Estergon Türk'ün oldu» sesiyle çınlamış yer

Ve gönüller tutuşmuş bir vuslat gecesinde
Bayrak bayrak ufuklar mehtâbı sürüklemiş
İnmiş Arş-ı Âlâ'dan yeryüzüne hûrîler
Surlara saf bağlayıp ilâhîler söylemiş

Lâkin son bulmuş gece bütün zevkiyle birden
Mâtemli bakışlarla ayrılmış sevgililer
Aylar, seneler geçmiş hâlâ çıkmamış mehtâb
İki aşık her saat ulvî geceyi bekler

Yılmaz SOYER

Süleyman Nazif'le İlgili Bâzı Vesîkalar

Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL

— Geçen sayıdan devam —

II

BU VARAKAYA MERBÛT EVRÂK-I MÜSBİTE

1. Tezkire-i 'Osmâniyye
2. Muş Reji Müdiriyyeti için Meclîs-i İdâre-i Livâ'nın fî 4 Rebî'ü'l-âhir sene 1308 ve fî 5 Teşrîn-i sâni sene 306 târihli mazbatası
3. ve 4. Mardin Sancağı tahsîl-i bakaaya me'mûriyyetine ve mîkdâr-ı 'â'idâta müte'allik Mutasarrıflık'ın fî 30 Rebî'ü'l-ûlâ sene 312 ve fî 28 Eylül 1309 târihli ve 294 numrolu tezkiresi ile Meclîs-i İdâre-i Livâ'nın 9 Şa'bân 1311 ve 2 Şubat 1309 târihli mazbatası
5. Lice kazâsı â'sâr ihâle me'mûriyyeti için Meclîs-i idâre-i kazânın fî 13 Safer sene 1312 ve 7 Temmuz sene 1311 târihli ve altmış beş numrolu mazbatası
6. Diyarbekir Vilâyeti Meclîs-i idâre ikinci kitâbetiyle Matba'a-i Vilâyet Müdür ve muharrirliğine ve Abdullah Paşa refâkatıyla Musul me'mûriyyetine 'â'id hizmetler için Vilâyet-i müşârunileyhâ Meclîs-i idâresinin 18 Teşrîn-i sâni 302 târihli mazbatası
7. Hudâvendigâr Vilâyeti mektûbculuğuyla Matba'a-i vilâyet nezâretine 'â'id fî 5 Zi'l-hicce sene 326 ve 5 Kânûn-ı evvel sene 324 târihli mazbata
8. Duc de Saxe Coburg Gotha cânibinden i'tâ olunan nişânın ta'likına müsâ'ade buyurulduğunu mübelliğ Hudâvendigâr Vilâyeti'nin 25

Şevvâl sene 326 ve fi 1 Teşrin-i sâni sene 324 târihli ve 158 num-
rolu tezkiresi

9. Basra Vilâyeti me'mûriyet-i emr-i 'âlisi
10. Basra Vilâyeti Meclis-i idâresi'nin 24 Kânûn-ı sâni sene 326 tâ-
rihli mazbatası
11. Kastamoni Vâlîliği emr-i 'âlisi 12 ve 13 sâlise ve sâniye rütbeleri-
nin iki kıt'a rû'ûsu

Rûtbe-i ûlâ sınıf-ı sânisinin rû'ûs-ı hümâyûnunu ahz etmemiş ol-
duğundan târih-i tevcihi Salnâme-i 'umûmî'nin Meşrûtiyet'den
evvelki senelerde münteşir nüshalarında mûndericidir

(Bundan sonraki matbû' yazılar, Süleyman Nazîf'le ilgili olmadığından
iktibâs edilmedi.)

III

351

SİCİLL-İ 'UMÛMÎ

SAHİFE

Süleyman Nazîf Bey Mardin Mutasarrıf-ı sâbıkı ve Mir'âtü'l-'iber ve
Mizânü'l-edeb muharriri müteveffâ Mehemed Sa'id Paşa'nın mahdû-
mudur. Bin iki yüz seksen beş sene-i hicriyyesinde: Sene-i mâliyye
bin iki yüz seksen dört: Diyarbekir'de tevellüd etmiştir.

Husûsî sûretde Kavâ'id ve Edebîyât-ı 'Osmâniyye ve Fârisiyye ve
Târih-i 'Umûmî ve Sarf ü Nahv-i Arabî ve Mantuk ve Fransızca tahsîl
ettiği ve Türkçe'den mâ'adâ Fârisî ve Fransızca tekellüm ve terceme
ve tahrîre muktedir ve istihrâc-ı me'âl ile tefehhüm ve tefhîm-i me-
râm edebilecek kadar Arabî ve biraz da Kürdce tekellüm eylediği
ve muhtelif resâ'il-i mevkûte ve müstakille ve cerâ'id-i yevmiyye ile
iki yüzü mütecâviz edebî, siyâsî, târihî, ictimâî makaale ve elliye karîb
manzûme neşrettiği terceme-i hâlinde muharrerdir.

1 Mayıs sene 306 târihinden gaaye-i Teşrin-i evvel sene 306 târihine
kadar Muş Sancağı Reji Müdiriyyetinde bulunarak isti'fâen infisâl et-
miş ve 27 Eylül sene 309 târihinden gaaye-i Kânûn-ı Sâni sene 309
târihine kadar Mardin Sancağı Tahsîl-i Bakaayâ Me'mûriyyetinde
istihdâm olunub 13 Şubat sene 309 târihinden üç yüz yigirmi dokuz
kuruş ma'âşlı Diyarbekir Vilâyeti Meclis-i İdâre Başkatib Mu'âvinli-
ğiyle beş yüz kuruş ma'âşlı Matba'a Müdiriyyetiyle Ser-muharrirliğine
tâ'yîn kılınarak 'ilâve-i me'mûriyyet sûretiyle üç yüz on bir senesinde
Lice kazâsı â'sâr ihâle me'mûriyyetini ifâ ederek üç bin üç yüz altmış
kuruş ücret isti'fâ etmiş ve 1 Nisân sene 312 târihinden 10 Teşrin-i

evvel sene 312 târihine kadar bir misli ma'âşla kezâlik 'ilâve-i me'-mûriyyet vechile bâ-irâde-i seniyye Musûl Vâlisi Abdullah Paşa'nın hîdmet-i kitâbetinde bulunarak 11 Teşrin-i sâni târihinde isti'fâen in'fikâk etmiş ve iki bin yedi yüz kuruş ma'âşla ta'yîn kılındığı Hudâvendigâr Vilâyeti Mektûbculuğu'nda 17 Teşrin-i evvel sene 313 târihinde vazifeye mübâşeret edüb târih-i mezkûrdan 31 Ağustos sene 320 târihine kadar bin ve 1 Eylûl sene 320 târihinden 30 Eylûl sene 324 târihine kadar bin beş yüz kuruş ma'âşla matba'a-i Vilâyet Nezâreti 'uhdesine ilâveten tefviz ve Konya Vilâyeti Mektûbculuğu'na tahvil olunmasına mebnî 12 Teşrin-i evvel 324 târihinde Hudâvendigârdan in'fikâk etmiş ve Konya'ya kable'l-'azime 6 Eylûl 1325 târihinde beş bin kuruş muhassesât ve on beş bin kuruş ma'âşla Basra Vilâyeti Vâilîliği'ne bi't-ta'yîn 21 Teşrin-i evvel sene 325 târihinde ifâ-yı vazifeye mübâşeretle ve vuku'-i isti'fâsına mebnî 26 Ağustos sene 326 târihine kadar tam 27 Ağustos sene 326 târihinden in'fikâki olan 4 Eylûl 1326 târihine kadar nısıf ma'âş isti'fâ etmiş ve 4 Teşrin-i sâni sene 1326 târihinde on iki bin beş yüz kuruş ma'âşla Kastamoni Vilâyeti Vâilîliği'ne ta'yîn kılınmıştır 'uhdesine 2 Zi'l-hicce sene 311 târihinde sâlise ve 29 Cumâdie'l-âhire sene 312 târihinde sâniye ve 22 Receb 323 târihinde ûlâ sınıf-ı sânisî rütbeleri tevcih ve Duc de Saxe Coburg Gotha cânibinden i'tâ olunan ikinci rütbeden Saxe Ernastine Comtor¹ Kreuz nişânının mûmâileyh tarafından kabûl ve lede'l-icâb ta'likî husûsuna Eylûl sene 324 târihine müsâ'ade-i seniyye erzân buyurulmuştur

Hidemât-ı mezkûrede müddet-i me'mûriyyet ve mikdâr-ı ma'âş u muhassesât ve ücreti ile keyfiyyet-i in'fikâkini ve tevkîfât-ı nizâmiye vesâ'ireden berîü'z-zimmeti ve hüsn-i hîdmet ve sa'y ü gayret ve iktidârını muntazammın mahallî meclis-i idârelerinin ve 5 Teşrin-i sâni sene 306 ve 2 Şubat sene 309 ve 27 Temmûz sene 311 ve 18 Teşrin-i sâni sene 312 ve 15 Kânûn-ı evvel sene 324 târihli mazbatalarıyla 8 Ramazân sene 327 ve 25 Zi'l-ka'de sene 328 târihli Vâilîlik fermân ve rütbe-i sâlise ve sâniye rû'ûs-ı hümâyunları ile Nüfûs Tezkire-i 'Osmaniyesi ve ecnebî nişânının kabûl ü ta'likına müsâ'ade buyurulduğuna dâ'ir Hudâvendigâr Vilâyeti'nden kendüsine muharrer 1 Teşrin-i sâni sene 324 târihli tezkire ve idâre-i 'Umûmiyyece 'aynen görûlerek i'âde ve ûlâ sınıf-ı sânisî rütbesinin târih-i tevcihini mübeyyin Divân-ı Hümâyûn Müdiriyyeti'nin 1 Hazîrân sene 327 târihli müzekkere-i müzeyyelesiyle Konya Vilâyeti Mektûbculuğu'na 'azîmet etmediğini nâtik ve Vilâyet-i mezkûre Vâilîliği'nin telgraf-nâme-i cevâbiyyesi dosyasında hıfz ve me'mûriyyet-i hâzîrasına târih-i ta'yîn ve mikdâr-ı ma'âşı İrâde-i Seniyye kaydına tatbik edilmiştir 21 Cumâdie'l-âhire sene 329 Fî 6 Hazîrân sene 327

1 Kotor olacak.

Mûmâileyh 1329 senesi Şa'bân'ının on ikisinde 26 Temmûz sene 327² ma'âş-ı hâlisiyle Trabzon Vilâyet-i Vâililiği'ne nakil buyurulmuşdur Mûmâileyh 15 Kânûn-ı evvel sene 326 târihinden 8 Haziran sene 327 târihine kadar tâm ve târih-i mezkûrdan 8 Temmuz sene 327 târihine kadar nısıf ma'âşla bulunduğu Kastamoni Vilâyeti Vâililiği'nden vilâyet ma'âşât-ı tevkîfiyyesinden zimmet ve ilişiğı olmadığı Vilâyet-i müşârünileyhâ Meclis-i İdâresi'nin 6 Ağustos sene 327 târihli mazbatasından anlaşılmış mazbata-i mezkûre aynen görölerek i'âde edilmiştir Mûmâileyh ahiren mahallî Cezâ Mahkemesi'nce on beş gün habse mahkûm olmuş ve gerçi istinâf-ı da'vâ ile hükm-i vâkı'anın feshi ve ber'âtına karar i'tâsı me'mûl ise de şu sûretle lisâna gelmiş bulunması orada idâme-i me'mûriyyetine mâni' teşkil edebileceğine ve mahkemenin kararında garaz-kârlık şâ'ibesi varsa bunun zâhire ihrâcı için cihet-i mülkiye ve 'adliyeden İ'zâm edilen me'mûrlarla icrâ edecekleri tahkikat neticesinde haysiyyet-i vilâyet vikaaye olunacağına binâ'en ve mûmâileyhin bi'l-âhare münâsib görülen başka bir vilâyete me'mûriyyeti istizân edilmek üzere şimdilik 'azlı tensib ve istizân kılınan bin üç yüz otuz senesi Saferi'nin on yedisinde 31 Kânûn-ı sâni sene 327 'azlıyla yerine diğeri ta'yîn kılınmıştır

Mûmâileyhin 24 Mayıs Sene 327 târihinden 13 Kânûn-ı sâni sene 327 târihine kadar tâm ve bu târihden 27 Kânûn-ı sâni sene 327 târihine kadar beş gün nısıf ma'âşla mezkûr Trabzon Vâililiği'nde bulunup ma'âş tevkifatından bir günâ zimmet ilişiğı olmadığı ve hüsn-i temşiiyet-i umûra ihtimâm ve te'mîn-i âsâyişe ve memleketin terakkî ve 'umrânına ikdâm eylediğı Vilâyet-i mezkûre Meclis-i İdâresi'nin 28 Kânûn-ı sâni sene 327 târihli mazbatasında görölmüşdür

Mûmâileyhe 28 Kânûn-ı sâni sene 327 târihinden i'tibâren üç bin yüz yigirmi beş kuruş ma'zûliyyet ma'âşı tahsis kılındığı Muhassesât-ı Zâtiyye Müdiriyyeti'nin 11 Mart 328 târihli tezkeresiyle bildirilmiştir Mûmâileyhin ber-vech-i muharrer Trabzon Vâililiği'nde bulunduğı sırada Milâd-ı 'İsâ gecesi nısfu'l-leyle karib bir zamanda Konsoloshâneler önünde silâh atmalarından dolayı tevkif etdirilmiş olan eşhâs meyâmında bulunan Polis Sâlih Safvet Efendi tarafından 'aleyhinde ikaame edilen müretteb darb da'vâsı üzerine Vilâyet-i müşârünileyhâ Mahkeme-i İstinâfı'nca yalnız üç lira cezâ-i nakdî i'tâsına 27 Kânûn-ı sâni sene 327 târihinde gıyâben karar verildiğı anlaşılmış ve şu hâlde hakkında Vilâyet Bidâyet Mahkemesi'nce mukaddemâ verilmiş olan bâlâdaki kararın ke'en-lem-yekûn 'âddi tabî'î bulunmuş olduğı Me'mûriyet kalemi Müdiriyyeti'nin terceme-i hâline li-ecli't-tezyil taraf-ı Vezâret-penâhiden mücebince işâretle havâle buyurulan 15 Nisân sene 328 târihli müzekkeresinde gösterilmiştir

2 Bu târihlerin ikincisi doğru.

IV
(TUĞRA)
TELGRAFNÂME

Nümûne 1		Muhâberât-ı Telgrafiyyeden Dolayı Devlet Hiçbir Gûne Mes'ûliyet kabûl eylemez												
													Vusul numrosu	
													İmzâlar	
													Na-mevsuk mükâtebe İmzâ Târih sene 13	
													Vâsıta-i irsâli	
													Me'mûr-ı nevbet	

Mabeyn-i Hümâyun Baş-kitâbeti Vasıtasıyla
Hâk-pâ-yı 'Adâlet-fermâ-yı Hazret-i Pâdişâhiye

Diyarbakir hânedânından Sa'îd Paşa kullarının oğlu olup mahal-lemizde tevellüd etmiş olan Nazîf Bey'in bin iki yüz seksen sekiz senesi Kânûn-ı sânisinde dünyâya geldiğine ve tevkif olunduğu vakit henüz on üç yaşını ikmâl etmemiş olduğuna mahallece vukuf ü ma'lû-mâtımız lâhik ve yaşı Tezkire-i 'Osmânî'sinde muvâfık olduğu hiçbir vakit dâ'ire-i edeb hâricinde bir hâli işidilmemiş olmağla hâl-i ma'sû-miyyetde hasbe'l-kader tesâdüf etmiş olduğu mahbûsiyyetden afvını mine'l-kadîm Devlet-i Aliyye uğrunda hıdemât-ı müstakimâne ile

müştehir olan bir hânedân-ı necîbin otuz aydan berü bu yoldan
müsâdif olduğı azâb-ı elimden halâsına müsâ'ade-i 'adâlet'âde-i Pâ-
dişâhîlerini hasbeten li'l-lâh istirhâm ederiz Ol babda ve kâtibe-i
ahvâlde emr ü fermân merhametlû 'adâletlû Pâdişâhımız efendimiz
hazretlerindir Fî 28 Kânûn-ı Sâni sene 303

İhtiyâr İhtiyâr İhtiyâr İhtiyâr
Mahmud Osman Mustafa Süleyman

İhtiyâr İhtiyâr İhtiyâr
Abdullah Fâzıl Sâlih

Diyarbakir Aziz Câmi'inde Mahalle İmâmı
Ömer

★

V

YILDIZ SARÂ-YI HÜMÂYÜNU BAŞKİTÂBET DÂ'İRESİ

Diyarbakir hânedânından Sa'id Paşa-zâde Nazîf Bey'in hüsn-i
hâlimden bahisle mahbûsiyyetden afvı istid'âsına dâ'ir müte'addid im-
zâ ile Diyarbakir'den vârid olup lede'l-'arz manzûr-ı 'âli buyurulan
melfûf telgraf-nâme üzerine mûmâileyh mazhar-ı afv-ı 'âli-i cenâb-ı
Pâdişâhî buyrulmuş olmağın ol babda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-
emrindir Fî Cumâdie'l-âhire sene 305 Fî 2 Şubat sene 303 serhâtib-i
Hazret-i Şehriyârî

Bende
Süreyyâ

★

VI

179 Sicil	Dosya Numrosu	Târih-i velâdeti
251 Varak	935	1284 Sene-i mâliye

İsmi Süleymân Nazîf Bey İbn ü Mehmed Sa'îd Paşa «Diyarbakir»
Hîdmet-i Devlete dühul târihi 12 Şubat sene 309
Mektebden neş'et târihi

Yedinde bulunan intihâ'-nâmenin Nev'i Numrosu Târihi

Derece-i tahsîl ve ma'lûmâtı Sûret-i husûsiyede tahsîl görmüşdür
Fârisî ve Fransızca tekellüm terceme
ve tahrîre muktedirdir Arabca ve
Kürdce tekellüm eder Muhtelif re-
sâ'il-i mevkûte ve müstakille ve ce-
râ'id-i yevmiye ile iki yüzü mütecâ-
viz edebî, ve siyâsî, târihî, ictimâ'î
makaaleler ve elliye karîb manzûme
neşretmişdir

UMÛR-I MÛLKİYENİN GAYRI BULUNDUĞU HİDEMÂT

1 Mayıs sene 306 târihinden gaaye-i teşrîn-i evvel sene 306 târihine
kadar Muş sancağı Reji Müdiriyyetinde ve 27 Eylül sene 309 târihin-
den gaaye-i kânûn-ı sâni sene 309 târihine kadar 'â'idâtla Mârdin San-
cağı tahsîl-i bakaayâ me'mûriyyetinde 13 Şubat sene 309 târihinde beş
yüz kuruş ma'âşla Diyarbakir Vilâyeti Matba'a Müdiriyyetiyle ser-
muharriirliğinde üç bin üç yüz altmış kuruş ücretle üç yüz on bir
senesi Lice Kazâsı Â'sâr İhâle Me'mûriyyetinde 1 Nisân sene 312
târihinden 19 Teşrîn-i evvel sene 312 târihine kadar altı yüz elli sekiz
kuruş ma'âşla ilâve-i me'mûriyyet sûretiyle Musul Vâlisi Abdullah
Paşa'nın hîdmet-i kitâbetinde bulundukdan sonra 11 Teşrîn-i sâni sene
312 târihinden isti'fâ etmişdir 17 Teşrîn-i evvel sene 313 târihinden
21 Ağustos sene 320 târihine kadar bin 1 Eylül sene 320 târihinden
30 Eylül sene 324 târihine kadar bin beş yüz kuruş ma'âşla Hudâ-
vendigâr Vilâyeti Matba'a Nezâreti'nde bulunmuşdur

VII

Pul (üzerinde)
Fî 5 Hazîrân 1327

Bismillâh

Bâb-ı 'Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Sicill-i ahvâl Dâ'ire-i 'Umûmiyyesi

Sicil	179	Kastamoni Vâlisi Süleyman Nazîf Bey'in	Târih-i tescili
Varak	251	Terceme-i hâli Hülâsasıdır	Fî 6 Hazîrân S. 327

Süleyman Nazîf Bey Mardin Mutasarrıf-ı Sâbıkı (ve Mir'âtü'l-İber ve Mizânü'l-Edeb muharriri) Diyarbekirli müteveffâ Mehmed Sa'id Paşa'nın mahdûmudur.

Bin ikiyüz seksenbeş sene-i hicriyyesinde «Sene-i mâliyye 1284» Diyarbekir'de tevellüd etmiştir. Husûsî sûretde kavâ'id ve Edebiyyât-ı 'Osmaniye ve Fârisiye ve Târih-i 'Umûmî ve Sarf ü Nahv-i Arabî ve Mantık ve Fransızca tahsîl ettiği ve Türkçe'den mâ'adâ Fârisî ve Fransızca tekellüm ve terceme ve tahrîre muktedir ve istihrâc-ı me'âl ile tefehhüm ve tefhîm-i merâm edebilecek kadar Arabî ve biraz da Kürdce tekellüm eylediği ve muhtelif resâ'il-i mevkûte ve müstakille ve cerâ'id-i yevmiye ile ikiyüzü mütecâviz edebî ve siyâsî, târihî, ictimâ'î makaale ve elliye karîb manzûme neşrettiği terceme-i hâlinde muharrerdir.

1 Mayıs 1350 târihinden gaaye-i Teşrin-i evvel târihine kadar Muş Sancağı Reji Müdiriyyeti'nde bulunarak (isti'fâen infikâk etmiş) ve 27 Eylül 309 târihinden gaaye-i Kânûn-ı Sâni 309 târihine kadar â'idât ile Mardin Sancağı Tahsil-i Bakaaya Me'mûriyyetinde istihdâm olunup 13 Şubat sene 309 târihinde üçyüz yigirmi dokuz kuruş ma'âşlı Diyarbekir Meclîs-i İdâre Başkâtib Mu'âvinliği'ne beşyüz kuruş ma'âşlı Matba'a Müdiriyyetiyle Ser-muharrirliğine ta'yîn kılınarak (ilâve-i me'mûriyyet olarak üçyüz onbir senesinde Lice kazâsı Â'sâr İhale Me'mûriyyetini ifâ ederek üçbin üçyüz altmış kuruş ücret isti'fâ etmiş) ve 1 Nisân sene 312 târihinden 19 Teşrin-i evvel 312 târihine kadar bir misli ma'âşla (kezâlık ilâve-i me'mûriyyet vechile) bâ-irâde-i seniyye Musul Vâlisi Abdullah Paşa'nın hîdmet-i kitâbetinde bulunarak 11 Teşrin-i şâni sene 312 târihinde isti'fâen infikâk etmiş iki bin yediyüz kuruş ma'âşla ta'yîn kılındığı Hüdâvendigâr Vilâyeti Mektûbculuğunda 17 Teşrin-i evvel 313 târihinde vazifesine mübâşeret edüp târih-i mezkûrdan 31 Ağustos sene 320 târihine kadar bin 15 Eylül 320 târihinden (30 Eylül 324

târihine kadar) bin beşyüz kuruş ma'âşla Matba'a-i Vilâyet (nezâreti) 'uhdesine ilâveten tefviz ve Konya Vilâyeti Mektûbculuğuna tahvil kılınmasına mebnî 12 Teşrin-i evvel 324 târihinde (Hüdâvendigâr'dan) infikâk (etmiş) ve Konya'ya (kable'l-'azîme) 6 Eylûl sene 325 târihinde beşbin kuruş muhassesât ve onbeş bin kuruş ma'âşla Basra Vilâyeti Vâlîliğine ta'yîn ve 21 Teşrin-i evvel 325 târihinde ifâ-yı vazîfeye mübâseret ve (vukû'-ı isti'fâsına mebnî 26 Ağustos sene 326 târihine kadar tâm) ve 27 Ağustos 326 târihinden (infikâkı olan 4 Eylûl sene 326 târihine kadar) nısıf ma'âş isti'fâ etmiş 4 Teşrin-i sâni 326 târihinde on (iki) bin beşyüz kuruş ma'âşla (açık bulunan) Kastamoni Vilâyeti Vâlîliğine tâ'yîn kılınmış 'uhdesine 2 Zî'l-hicce sene 311 târihinde sâlise ve 29 Cemâdie'l-evvel sene 312 târihinde sâniye ve 23 Receb 323 târihinde ûlâ sınıf-ı sânişi rütbeleri tevcîh ve Due de Coburg Gotha cânibinden i'tâ olunan ikinci rütbede Saxe Ernestine Cotor Kreuz nişânı (mûmâileyh tarafından) kabûl ve lede'l-icâb ta'likî husûsuna Eylûl 21 sene 324 târihinde müsâ'ade-i seniyye erzân buyurulmuştur.

**İrâde-i seniyye
numrosu**

3435

Hidemat-ı mezkûrede (müddet-i me'mûriyyet) ve mîkdâr-ı (ma'âş ve muhassesât ve ücreti ile) keyfiyyet-i infikâkı tevkîfât-ı nizâmiyye ve sâ'ireden berâ'at-i zimmetini hüsn-i hîdmet ve sa'y ü gayret ve iktidârını mu-tazammın mahallî meclis-i idârelerin 5 Teşrin-i sâni sene 306 ve 2 Şubat sene 309 ve 27 Temmûz sene 311, 18 Teşrin-i sâni sene 312, 15 Kânûn-ı evvel sene 324 târihli mazbatalarıyla 8 Ramazân sene 327 ve 25 Zî'l-kaade sene 328 târihli (vâlîlik fermânı) ve rütbe-i sâlise ve sâniye rû'ûs-ı hümâyunları ile Nüfûs Tezkire-i 'Osmâniyyesi ve (ecnebi) nişânının kabûl ve ta'likına müsâ'ade buyurulduğuna dâ'ir Hüdâvendigâr Vilâyeti'nden kendisine muharrer 1 Teşrin-i sâni sene 324 târihli tezkire idâre-i 'umûmiyyece 'aynen görölerek i'ade ve ûlâ sınıf-ı sânişi rütbesinin târih ve tevcîhini mübeyyin (Divân-ı Hümâyûn) Müdiriyyeti'nin 1 Hazîrân sene 327 târihli müzekkere-i müzeyyelesiyle Konya (Vilâyeti Mektûbculuğuna 'azîmet) etmediğini nâtik Vilâyet-i mezkûre Vâlîliği'nin telgrafnâme-i cevâbisi dosyasında hıfz ve me'mûriyyet-i hâzîrasına târih-i ta'yîn ve mîkdâr-ı ma'âşı irâde-i seniyye kaydına tatbîk edilmiştir.

**Fî 4 Hazîrân
sene 327**

Tescil oluna Fî 5 Hazîrân sene 327
(okuyamadığım bir) imza

Hıfzı

VIII

Bâb-ı 'Âli

Dâhiliye Nezâreti

Sicill-i Ahvâl Dâ'ire-i 'Umûmiyyesi

1

Kastamoni Vilâyeti Vâlisi Süleyman Nazîf Bey'in terceme-i hâl varakasına 'â'id mu'âmele ifâ olunmak üzere mukaddemâ Hudâvendigâr Vilâyeti Mektûbculuğu'nda iken Receb sene 323 târihinde 'uhdesine tevcih buyurulduğu ifâdesinden anlaşılan rütbe-i ûlâ sınıf-ı sânisî hakkındaki kayd-ı resminin iş'âr buyurulması zımında işbu müzekere Dîvân-ı Hümâyûn Müdiriyyet-i 'umûmîsine takdîm kılındı.

Fî 29 Mayıs sene 327

Resmî mühür

S

327 vürûdu 1 Hazîrân sene 327

Rû'ûs-ı Hümâyûn sicillâtına lede'l-mürâca'a Hudâvendigâr vilâyeti Mektûbcusu Nazîf Bey 'uhdesine 23 Receb sene 323 târihiyle rütbe-i ûlâ sınıf-ı sânisî tevcih buyurulduğu anlaşılmıştır Fî 16 Cumadiel-âhire sene 329 ve fî 1 Hazîrân sene 327

Resmî mühür

Bende

Şefkat

IX

Bâb-ı 'Âli

Dâhiliye Nezâreti

Me'mûrîn ve Sicill-i ahvâl Müdîriyyeti

Sicil 179 Varak 256	Bismillâh Kastamoni Vâlisi Süleyman Nazif Bey	Târih-i tescili
İrâde-i seniyye 2409	Mûmâileyh bin üç yüz yigirmi dokuz senesi Şa'bânın on ikisinde (26 Temmûz sene 327) ma'âş-ı hâlisiyle Trabzon Vâilîliği'ne nakil buyurulmuşdur Zeyl oluna 31 Ağustos sene 327 İmzâ İmzâ İmzâ	
İrâde-i seniyye 2752	Mûmâileyh 15 Kânûn-ı evvel 326 târihinden 8 Hazirân 327 târihine kadar tâm ve târih-i mezkûrdan 8 Temmûz sene, târihine kadar nısıf ma'âşla bulunduğu Kastamoni Vilâyeti Vâilîliğinden dolayı ma'âş tevkîfâtından zimmet ve ilişiği olmadığı Vilâyet-i müşârûnileyhâ Meclis-i İdâresinin 6 Ağustos sene 327 târihli mazbatasından anlaşılmış ve mazbata-i mezkûra aynen görölerek i'âde edilmiştir. Zeyl oluna Fî 11 Ağustos sene 327 Zeyl edildi İmzâ İmzâ İmzâ Mûmâileyh ahiren mahallî Cezâ Mahkemesince on gün habse mahkûm olmuş ve gerçi İstinâf-ı da'vâ ile hükm-i vâkı'anın feshi ve berâ'atine karâr i'tâsı me'mûl ise de şu sûretle lisâna gelmiş bulunması orada idâme-i me'mûriyetine mâni' teşkil edebileceğine ve Mahkeme'nin kararında garaz-kârlık şâ'ibesi varsa bunun zâhire ihrâcı için cihet-i mülkiyye ve 'adliyyeden i'zâm edilen me'mûrların icrâ edecekleri tahkikat neticesinde haysiyyet-i vilâyet vikaaye olunacağına (binâen mûmâileyh bi'l-âhare münâsib görülecek başka bir vilâyete me'mûriyyeti istizân edilmek üzere şimdilik azli tensib ve istizân kılınmagla bin üç yüz otuz senesi Saferi'nin on yedisinde (24 Kânûn-ı Sâni sene 327) 'azliyle yerine diğeri ta'yin kılın-	

mişdır)¹ Mûmâileyh 24 Ağustos sene 327 târihinden 23 Kânûn-ı sâni sene 327 târihine kadar tâm ve bu târihden 27 Kânûn-ı sâni sene 327 târihine kadar beş gün nısıf ma'âşla mezkûr Trabzon Vâliliği'nde bulunup² ma'âş tev-kifâtından bir gûnâ zimmet ve ilişiği olmadığı ve hüsn-i temşiyet-i umûra ihtimâm ve te'mîn-i âsâyîşe ve mem-leketin terakkî ve 'umrânına ikdâm eylediği Vilâyet-i mezkûre Meclîs-i İdâresi'nin 27 Kânûn-ı sâni sene 327 târihli mazbatasında görülmüşdür.

Zeyl oluna Fî 2 Şubat sene 327

Zeyl edilmiştir

Mûmâileyh 28 Kânûn-ı sâni sene 327 târihinden i'tibâren üç bin yüz yigirmi beş kuruş ma'zûliyyet ma'âşı tahsis kılındığı Mahsûsât-ı Zâtiyye Müdiriyyeti'nin 8 Mart sene 327 târihli müzekkeresiyle bildirilmiştir, Zeyl olunmuşdur

Zeyl olundu Fî 24 Mart 328

İmzâ

İmzâ

İmzâ

1 Parantez içindeki bu kısım «olunacağına» kelimesi üzerine konulan bir işâretle kâğıdın kenârına ilâve edilmiştir.

2 Bu târihlerin yazılışında, me'mûrun dikkatsizliği vardır.

X

Bismillâh

Bâb-ı 'Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Me'mûrîn ve Sicill-i Ahvâl Müdîriyyeti

'Aded

'Umûmî

Husûsî

131

Süleyman Nazîf Beyefendi'nin Trabzon Vâililiği'nde bulunduğu sırada geçen milâd-ı 'Îsâ gecesi nısfu'l-leyle karîb bir zamanda konsoloshâ-neler önünde silâh atmalarından dolayı tevkif etdirilmiş olan eşhâs meyânında bulunan Polis Sâlih Safvet Efendi tarafından müşârûni-leyh 'aleyhinde ikaame edilen müretteb darb da'vâsı üzerine Vilâyet-i müşârûnileyhâ Mahkeme-i İstinâfınca müşârûnileyh yalnız üç lira cezâ-yı nakdî i'tâsına 23 Kânûn-ı sâni sene 327 târihinde gıyâben karâr verildiği anlaşılmış ve şu hâlde hakkında ora Bidâyet Mahkemesi'nce mukaddemâ verilmiş olan karârın ke'en-lem-yekûn 'âddi tabî'i bulunmuş olmagla keyfiyyetin ol vechile terceme-i hâline derc ü tezyîli menût-ı müsâ'ade-i fehîmâneleridir Ol babda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir Fî 11 Nisân Sene 328

Resmî mühür

imzâ

Mûcibince

fî 12"

Mümeyyiz Selâhaddin Bey'e

Fî 15"

Keyfiyyet terceme-i hâline derc ü tezyîl edildikten sonra dosyası meyânında hıfz edilmek üzere Sicill-i ahvâl Müdîriyyeti vekâletine tev-dî kılınur Fî 15"

Resmî mühür

XI

Hakkında Sâdır olan Mukarrerâtın				Mülâhazat
Numrosu	Târihi	Mahalle-i südûru	Hulâsa-ı Me'âli	
			Milâd-ı 'İsâ gecesi nısfu'l-leyle karib bir zamanda konsoloshâne önünde silâh atmalarından dolayı tevkîf edilmiş eşhâs miyânında bulunan Polis Sâlih Safvet Efendi tarafından ikâme edilen darb da'vâsı üzerine Trabzon Vilâyeti Cezâ Mahkemesi'nce on gün hapse mahkûm olmuş ise de Vilâyet-i müşârünileyhâ İstinâf Mahkemesi'nce icrâ kılınan muhâkemenin neticesinde yalnız üç lira cezâ-i nakdî i'tâsına 23 kânûn-ı sâni sene 327 târihinde giyâben karâr verilmiş ve hükm-i istidâi ke'en-lem-yekûn 'âddi tabî'i bulunmuş olduğu terceme-i hâl varakasında mündericidir.	

XII

Bâb-ı 'Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Sicill-i Ahvâl Dâ'ire-i 'Umûmiyyesi

Sicil	179	Bismillâh	Târîh-i
Varak	251	Trabzon Vâilîği'nden munfasıl Süleyman Nazif Bey	tescilli
		Mûmâileyhin ber-vech-i muharrer Trabzon Vâilîği'nde bulunduğ u sırada geçen Mîlâd-ı 'İsâ gecesi nısfu'l-leyle karîb bir zamanda konsoloshâneler önünde silâh atmalarından dolayı tevkîf etdirilmiş olan eşhâs miyânında bulunan Polis Sâlih Safvet Efendi tarafından 'aleyhinde ikaame edilen müretteb darb da'vâsı üzerine Vilâyet-i müşârünileyhâ Mahkeme-i istinâfınca yalnız üç lira cezâ-i nakdî itâsına 23 Kânûn-ı sâni 327 târihinde gyâben karar verildiğ i anlaşılmış ve ş u hâlde hakkında Vilâyet Bidâyet Mahkemesi'nce verilmiş olan bâlâdaki kararın ke-en-lem-yekûn 'âddi tabî'î bulunmuş olduğ u Me'mûrîn Kalemi Müdîriyyeti'nin terceme-i hâle li-eclî't-tezyil taraf-ı Nezâret-penâhîden mücibince iş âretiyle havâle buyurulan 15 Nisân 328 târihli müzekkeresinde görülmüşdür.	
		Fî 18 Nisân Sene 328 Zeyl Oluna	
		İmzâ	İmzâ
		İmzâ	İmzâ
1605	İrâde-i seniyye	(Mûmâileyh 24 Ağustos 327 târihinden 23 Kânûn-ı sâni târihine kadar tâm ve târih-i mezkûrdan 27 Kânûn-ı sâni târihine kadar nısıf ma'âşla) Meclîs-i Vûkalâ kararıyla 3 Ağustos sene 329 târihinde on iki bin beş yüz kuruş ma'âşla Musul Vilâyeti Vâilîği'ne ta'yîn ve görülen lüzûma mebnî 15 Kânûn-ı evvel sene 330 târihinde on beş bin kuruş ma'âşla Bağdad Vilâyeti Vâilîği'ne nakl buyurulmuşdur	
2450	İrâde-i seniyye	18 Kânûn-ı evvel sene 330 târihinde iş e mübâşeret eylediğ i ol babdaki telgrafnâmesinden münfehim olmuşdur.	
		Tezyil Oluna Fî 22	
Fî 23 Kânûn-ı evvel sene 330		İmzâ	İmzâ

6 Teşrin-i sâni sene 329 târihinde (Musul Vâilîliği'ne mübâşeretle)¹ gaaye-i Temmûz sene 330 târihine kadar tâm ve 11 Kânûn-ı evvel sene târihinden 13 Kânûn-ı evvel sene târihine kadar nısıf ma'âşla vilâyet-i müşârûnileyhâ Vâilîliği'nde bulunarak ma'âşât tevkîfâtıyla üç yüz yigirmi dokuz senesi gaayesine kadar aldığı ikişer bin beşyüz kuruş muhassesâtıdan 'â'idât-ı tekaa'üdiyye ile harb vergisi ve harb vergisinden Vilâyet hissesi ve donanma i'ânesine terk edildiği Kânûn-ı evvel sene 329 ma'âş tevkîf edilerek bir güne zimmet ve ilişiği olmadığı ve müddet-i me'mûriyetleri zarfında (icrâât ve tedâbir ve emn ü âsâyiş-i mahalliyyenin bi-hakkın idâme ve takrîrine muvaffak olmakla berâber diğer taraftan umûr-ı nâfi'a ve ma'ârifin te'mîn ve te'âlîsine ve memleketin tezyid-i 'umrân ve refâhına 'â'id)² birçok teşebbüsât ve icrâât-ı nâfi'a ve 'umrâniyye ve 'umûmî sefer-berlik sırasında orduyu teşkil eden efrâdın ve erzâk ve eşyâ ve sâ'irelerin celb ü cem'inde hıdemât-ı hasâfetkârâne ibrâziyla cümlelerin memnûniyyetü hoşnûdisini isticlâba muvaffak olmuş olduğu Vilâyet-i müşârûnileyhâ Meclîs-i İdâresi'nin 13 Kânûn-ı evvel sene 330 târih ve bin dört yüz iki numrolu mazbatası sûretinden anlaşılmıştır.

28 Kânûn-ı sâni
sene 330

Tezyil Oluna Fî 28

İmzâ

İmzâ

İmzâ

— Gelecek sayımızda devam edecek —

1 «Târîhinde» kelimesinden sonra, bir çıkma ile dışa yazılmıştır.

2 Parantez içindeki bu kısım, satırın dışına soldaki boşluğa 28 Kânûn-ı sâni 330 târihin üstüne yazılmış, sonra da üzeri çizilmiştir.

İNSAN ve DEĞER HÜKÜMLERİ *

Hayri BİLECİK

Canlı bir organizmaya benzeyen cemiyetin hücresi durumunda olan insan ve ona değer kazandıran hükümleri tahlil edilmedikçe, sosyal hayâtın getirdiği problemleri çözmek mümkün değildir. Çünkü cemiyet mes'elesi esas itibâriyle insanın mes'elesidir.

Koca Yunus :

«İlim-ilim bilmektir
İlim, kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen
Yâ nice okumaktır» diyor.

Diyor ama; fezâ sırlarının çözüldüğü, atomun didik didik edildiği, akıl almaz keşiflerin yapıldığı bu asırda bile «İnsan» hâlâ en büyük muammâ... Belki de daha asırlar boyu muammâ olmakta devâm edecek.

Tıbbın kalp naklettği bu devirde, o kalbi çalıştıran kuv-

* 4 Mart 1978 târihinde Kubbealtı tezhip ve mûsîkî çalışmalarına iştirak edenler arasında tertiplenen tanışma çayında yapılan konuşmadır.

vet hâlâ meçhul. Hattâ o kadar meçhul ki; «Aklım sâyesinde kâinâtın en üstünüyüm» diyen insanoğlu, aklının dahî ne olduğundan habersiz, «Beyin» denilen bir et parçasına gömülüp kalmış, ötesini görmüyor.

Bir bakıyorsunuz; fikri, ahlâkı, niyet ve davranışlarıyla meleklerden üstün. Bir bakıyorsunuz; menfaatperestliği, vurdum-duymazlığı, hilekârlığı ve dalkavukluğu ile midesinin sınırlarını aşamamış süflî bir hayvan. Bir bakıyorsunuz; vahşeti, kîni ve gaddarlığı ile en vahşî hayvanlardan da aşağı...

Her üçünü de aynı biçim ve kalıpta gördüğümüz için «İnsan» deyip geçiyoruz.

Hülâsa, değer ölçüleri alt-üst olmuş bulunan dünyamızda insanla-hayvan, meleklerle-şeytan aynı kefeye konuyor.

Suûrumuzu kazanmaya başladığımız andan itibâren eşyâ ve insanlar hakkında, isâbet derecesine göre değer kazandığımız, hükümler veririz: Doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin, haram-helâl gibi...

Bütün bu hükümlerimizi iki grupta toplamak mümkündür :

1 — Gerçek Hükümleri ki, gözle görülen ve tecrübeye dayanan hükümlerdir. Tahtanın sert, pamuğun yumuşak olması gibi...

2 — Değer Hükümleri ise, bir milletin kültürünü meydana getiren din, dil, san'at, târih, örf ve âdetler gibi temel unsurlardan doğan ve milletin fertleri tarafından benimsenmiş bulunan mânevî hükümlerdir. Bayrağın mukaddes, zulmün haram olması gibi...

Bayrağın gerçek hükmü bir parça bezdir. Amma değer hükmü; bir milletin hürriyet ve istiklâlinin sembolü şeklinde ifâde edilebilir.

İlimde, san'atta, dinde gerçekçi olmak, değer hükümlerini inkâr etmek demek değildir.

Millî ve mânevî değerlere gösterilen sevgi, saygı ve bağlılık fertlerin rûhunda ne derece kuvvetle yaşanırsa, o milletin millî varlığı da o derece kuvvetli olur.

Öyle ki, İslâm imânı ve Türklük şuûrunun kaynaşmasından doğan; vatanperverlik, nâmus, şeref, haysiyet, hamiyet, hak, adâlet, şehitlik, gâzilik gibi ulvî değerler, asırlardır nesilden nesile gür bir ırmak misâli çağlayıp gelmiş, bir taraftan insana insanlığını kazandırırken diğer taraftan ferdi şuûru, millî şuur istikâmetinde mayalayarak cemiyeti parçalanmaz bir bütün hâline getirmiştir.

Şâyet değer hükümleri ve ihtivâ ettikleri mefhumlar hakiki mânâları ile benimsenmezse «Mefhum Anarşisi» doğar ki, o zaman, iyyinin yerini kötü, güzelin yerini çirkin alabilir. Meselâ: Hırsızlık, açıkgozluk gibi telâkkı edilirse önlenemez.

Bu sebepten değerlerimizi anlama ve anlatmada temel unsur olan «Dil»in ve yüce mefhumlarımızın ifâde vâsıtası olan kelimelerin, titizlikle korunması, aslı mânâlarının yozlaştırılıp değiştirilmemesi, millî bütünlüğümüzün temini bakımından elzemdir.

Aksi hâlde, bırakın atalarımızın kültürüne, medeniyetine ve uğruna can-baş fedâ ettikleri mânevî değerlere sâhip çıkmayı, günümüzde olduğu gibi, baba ile oğul anlaşılamaz hâle gelir. Ecdattan böylesine kopmak ise köksüzlük ve aşağılık duygusundan başka bir netîce hâsıl etmez.

Türk-İslâm medeniyeti, müşterek bir medeniyettir. Müşterek medeniyetlerin müşterek kelimelerinin olması ise tabiidir. Türkler İslâmiyeti kabûl ettikleri zaman, inandıkları dîni daha iyi anlayabilmek için, Arapça ve Farsçadan kelimeler almışlar ama bunların ekserisine kendi zevk ve seslerini vererek yeni mânâlar kazandırmışlar ve onları fethedip öz malları hâline getirmişlerdir.

Bu kazanılmış kelimelerin arılaştırma bahânesiyle atılması veya yerine yenilerinin uydurulması, bir tek kelimenin değil, onun ihtivâ ettiği mânâ ve mefhûmun da atılması demektir. İşte bir kaç örnek :

a — MUHAMMED, peygamberimizin adıdır. Ama Türk'ün edebi, peygamberinin adını evlâdına, olduğu gibi vermeye mânî olmuş, dilimizde önce «Mehemmed» sonra da en zarif söyleni-

şile «Mehmed» olan bu yüce isim, zamanla O büyük insana benzemeye ve O'nun yolunda yürümeye çalışan, yediden yetmiş, koskoca bir ordu-milletin adı oluvermişti : «Mehmedcik!..» Artık bu, bir kelime değil, umman gibi bir değerdir.

b — İlk insanın, aynı zamanda ilk peygamberin adı olan ÂDEM'i almış, O'nun sulbünden gelen varlığa kendi zevk ve kendi sesiyle «Adam» ve bu yolda yürümeye de «Adam olmak» deyivermiş. Evlâdını evlendiren, mektebe veren, askere gönderen herhangi bir Türk'e sebep sorarsanız, «Adam olsun diye..» cevap verdiğini görürsünüz.

c — Bizim tefekkürümüzde «HÜRRİYET»in bir mânâsı da «Kendine esir olmamak»tır. Kinine, gurûruna, şöret ve makam ihtirâsına esir olan insan, bu zaafılarını tatmin edecek zümrelerin de kölesi olur, hür olamaz.

Hâlbuki bugünün gençliği «Özgürlük»ten «Her dilediğini yapmak» gibi hayvânî bir başıboşluğu anlıyor ve bu aşırı hürriyet anlayışı, onu anarşiye sürüklüyor, neticede hürriyet mücadelesi yapıyorum derken, köleleşiyor.

d — HAK, vazife ve mes'ûliyetten doğar. Vazife yapmadan, mes'ûliyet yüklenmeden talep edilen maddî ve mânevî pay ise, hak değil, ancak menfaattir. Böylece «Hak» değeri kaybolur, yerini menfaat alırsa, kimin haklı kimin haksız olduğunu anlamak mümkün değildir.

e — VİCDAN, sözlükte bulma, buluş mânâsına gelir. Tefekkürümüzde ise, ancak gönlünde Allâh'ını bulan ve O'nunla bi-liş tutan insanın vicdanlı olduğu kabul edilir.

f — ADÂLET, herkese hakkını vermek, lâıyk olduğu muâmelede bulunmak demektir. Bugün olduğu gibi «Eşitlik» mânâsına kullanılırsa değerini kaybeder ve «Adâlet» en büyük adâletsizliğe uğrar. Kendi vücûdunda bile eşitlik sağlayamayan insan, bunun cemiyette var olduğuna nasıl inanır? Vücûdde gözle-turnak, beyinle-ayak aynı değer midir?

Hâl bu iken, canlı bir varlıktan farksız olan cemiyetin beyni, gözü, kalbi durumunda olan insanla eli, ayağı durumunda olan insanı nasıl eşitleyebiliriz?

g — İLÂ-Yİ KELİMETULLAH, Allâh'ın adını yüceltmek mânâsına gelen bu terkip, «menfaat ve karşılık beklemeden sâdece Allah rızâsı için yapılan her iş» mânâsıyla Müslüman-Türk'ün asırlarca gâyesi olmuştur. Ama bugünün pragmatist anlayışıyla yetişen gençliğine, bu değeri nasıl ve hangi kelimelerle anlatacağız?

i — Günümüzde en çok karıştırılan değerlerden biri de «SÂDELİK»tir.

Sâdelik; olgunluğun ifâdesidir. Bu sebeple, ekseriyâ eksikleri ve kusurları gözden, kulaktan saklamak için başvurulmuş aşırı süs ve gösteriş, bu mefhumla bağdaşmaz.

Basitlik ise; kemâlsizlik, hünersizlik, san'atsızlıktır.

Yaşadığımız asırda dili, mîmârîyi, san'atı örf ve âdetlerimizi sâdeleştiriyoruz derken, basitleştirdiler: Süleymânîye; Türk-İslâm şuûrunun ve olgunluğunun mîmârîdeki senbollerinden biridir. Temsil ettiği insânî medeniyetin, süs ve âlâyîşten uzak sâdeliğini taşır. Ama günümüzün, kibrit kutusu gibi üst üste konmuş, zevksiz beton yığını mîmârîsi sâde değil, basittir.

Yunus, kemâl derecesinin yüceliği nisbetinde sâde söylemiştir. Çünkü O'nun makâmında süs ve gösterişe yer yoktur. Ama günümüzde, değerlerimize bigâne, değersiz kalem erbâbı şiirde, nesirde sâdeleştiriyoruz derken, hünersiz, zevksiz hattâ çirkin bir lâf kalabalığı hâlinde, sözü ayağa düşürmüşler, basitleştirmişlerdir. İşte bir örnek: Koca Yunus «Ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm.» diyor. Hepsi, herkesin bildiği kelimeler, söyleyiş son derece sâde... Ammâ ne demek?...

h — ARKADAŞLIK, iki insanın birbirine sırt vermesi, dayanışması, yardımlaşmasıdır. Amma sâdece iyilikte ve güzellikte... Kötülük ve ahlâksızlıkta yardımlaşmaya arkadaşlık değil suç ortaklığı denir. Bu değer iyi işlenmez ve ihtivâ ettiği mânâ iyi anlatılamazsa, bugün olduğu gibi insan, arkadaşlık ediyorum derken suç ortağı olur, gider.

Netice olarak : Günümüzde kendi kelimelerimize, ifâde ettikleri mefhumlara ve taşıdıkları değerlere sâhip çıkmak, onları anlamak ve anlatmak bir vatan ve îman borcudur. Yoksa

kaynağı kurutulamayan anarşi bütün değerlerimizi birer birer tahrîb edecektir.

Böylece de; en basit insânî mefhumları bile birbirine karıştıran, yaptığı işin hesâbını vîcdânına verip, Allâh'a kul olacak yerde, kula kul olan, kendine ve kültürüne yabancı olduğu için, aşağılık duygusu içinde, her önüne çıkana hayranlık duyan, iyiyi kötüyü, güzeli çirkini, haramı helâli, birbirinden ayıramayan, şuursuz, zevksiz, basit fertler yetişecektir.

Böyle fertlerden meydana gelmiş bir cemiyet ise, millî şuûrun unsurlarından mahrûm olduğu için, aynı coğrafyada yaşasa da, bütünleşemez ve zamanla millet olma vasfını kaybeder.

Bu vahim netîceden kurtulmanın tek yolu, en küçüğünden en büyüğüne kadar, kendi değerlerimize sâhip çıkmak ve bu değerlerle bezenmiş nesiller yetiştirmektir.

KUBBEALTI CEMİYETİ

Mûsıkî Enstitüsü takdîm eder:

- Enstitümüz'ün nota neşriyâtı 12 Fasikülde 148'e ulaşmıştır.
- Çalışmalarımız devâm etmekte 13. ve 14. Fasiküller hazırlanmaktadır.
- İlk 9 Fasikül 40 T.L. 10. 11. 12. Fasiküller ise 50 T.L. dir.
- 1. ve 2. Fasiküllerin mevcûdu kalmamıştır.

Kubbealtı Cemiyeti
Mûsıkî Enstitüsü

SÂMİHA AYVERDİ

Hicrî 1400 Yıla Yaklaşırken

KÖLELİKTEN EFENDİLİĞE

İslâmla şereflenmiş olan her müslümanın okuması
gereken ve İlâ-yı Kelimetullâh'a dâvet eden bu eser,

80 sahife, 15 lira

DAMLA YAYINEVİ

Bâbiâlî Cad., Nu. 59, Cağaloğlu - İstanbul

KUBBEALTI CEMİYETİ

4. kitabını takdim eder:

PROF. DR. SABAHADDİN ZAİM

ORTA-DOĞU ÜLKELERİ

ARASINDA

İKTİSÂDİ İŞBİRLİĞİ İMKÂNLARI

İsteme adresi : P.K. 107 Bayazıt - İstanbul

Karamustafapaşa Med. 81 Çarşıkapı - İstanbul